

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

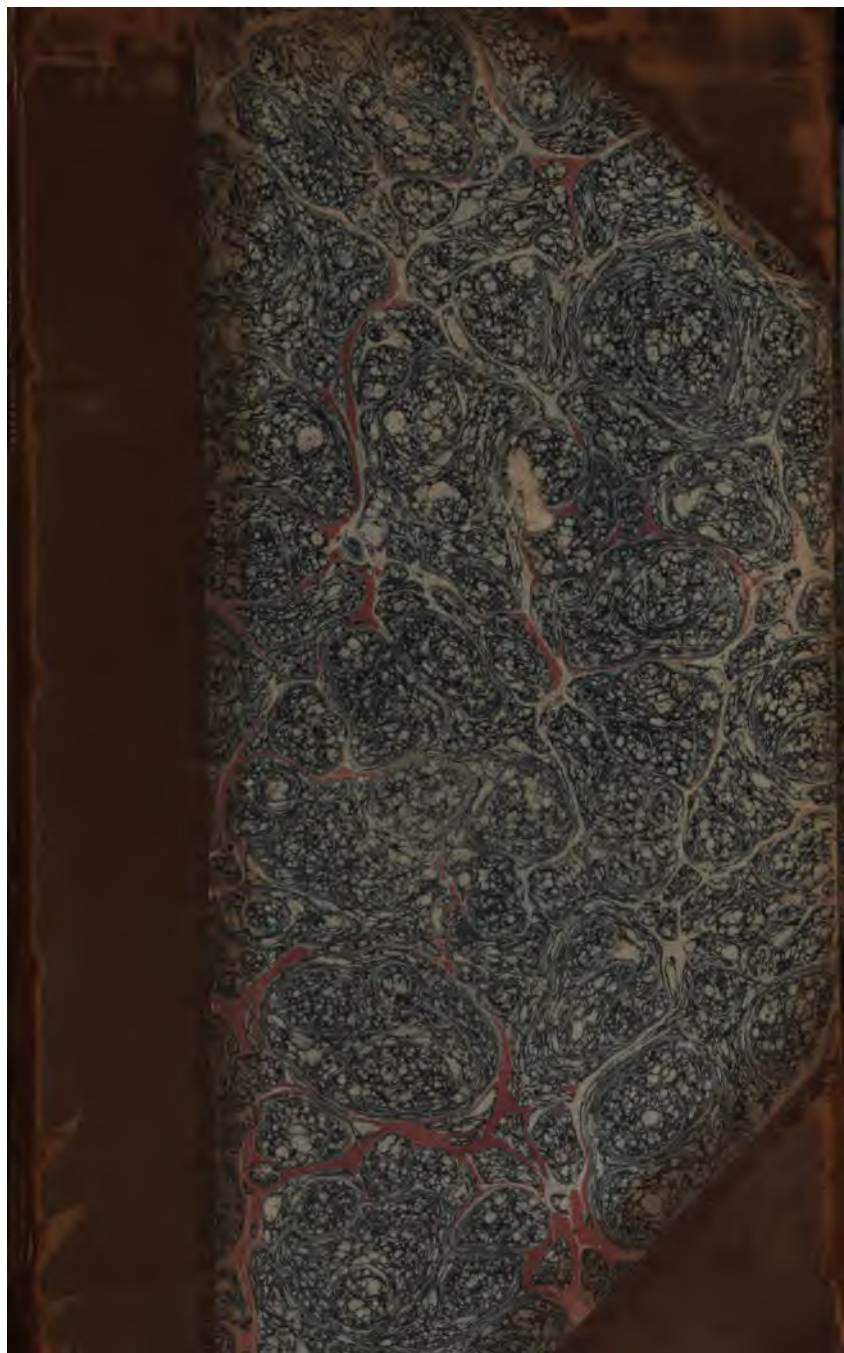
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600010135G

32.

300.

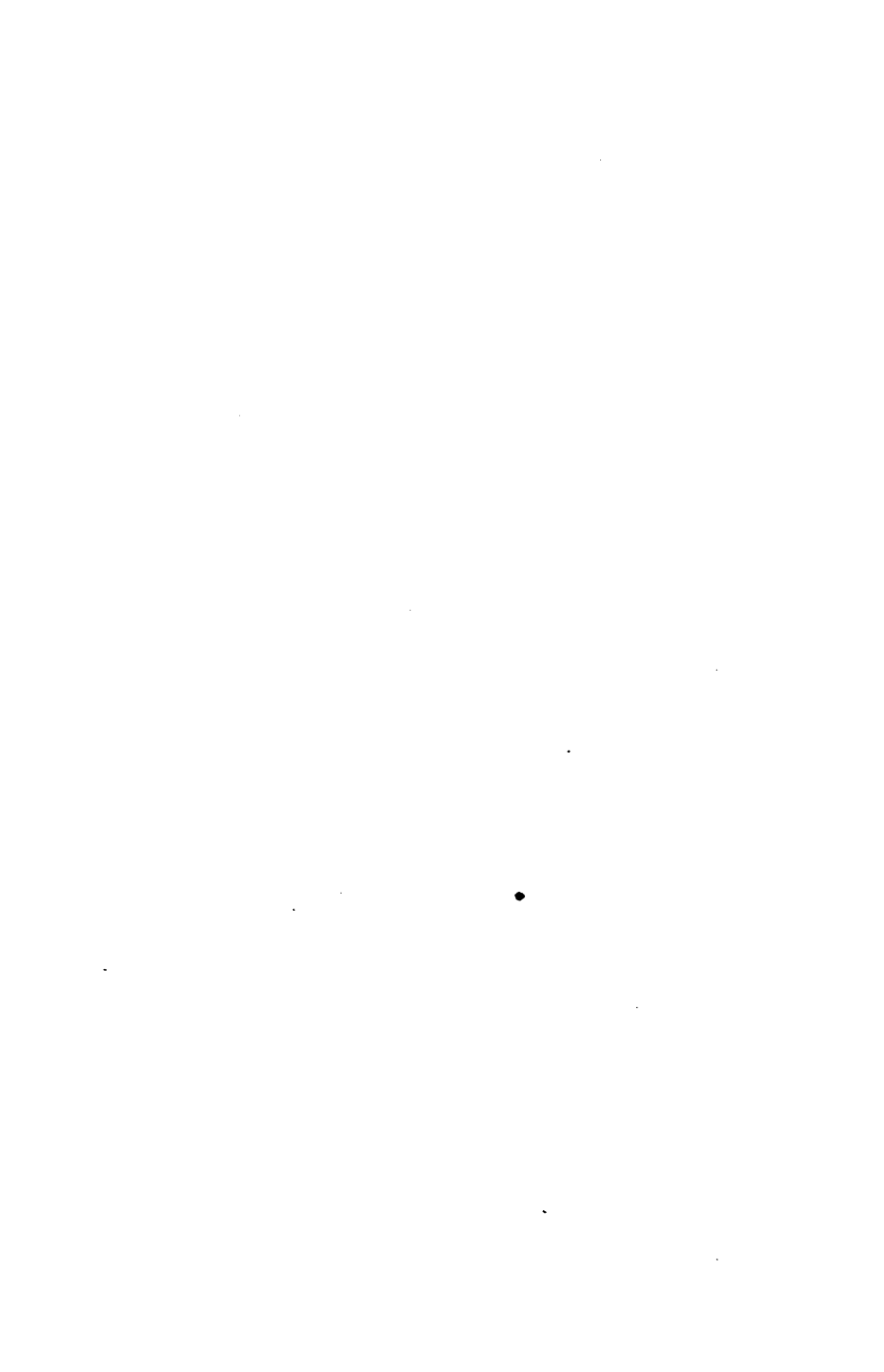

600010135G

32.

300.

ALEX. THEOD. SVERDSIOEI

DR. PHIL. IN GYMNASIO RIGENSIS. PRAECEPT.

SUPER. ORD.

VINDICIAE
PRAECEPTI BENTLEIANI

DE

GENITIVO SUBSTANTIVORUM IN

IUS ET IUM DESINENTIUM.

RIGAE ET DORPATI

APUD ED. FRANTZENIUM.

1832.

300.

.002

VIRIS CLARISSIMIS

CAROLO LUDOV. BLUMIO

**PHILOS. DOCTORI, DISCIPLINARUM GEOGR.
ET STATIST. PROFESSORI PUBL. ORD. APUD
DORPATENSES**

ET

JOANN. ERN. WEHRMANNO

DIRECTORI SCHOLAE EQUESTRI REVALIENSIS

**AMICIS CONJUNCTISSIMIS EGREGIEQUE
DE SE MERITIS**

HUNC LIBELLUM

D. D. D.

ALEX. THEOD. SVERDSIOEUS.

1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880.

1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890.

1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900.

1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910.

1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920.

1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930.

1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940.

1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950.

1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960.

1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970.

1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980.

1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990.

1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000.

2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010.

2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020.

Neminem fugit, qui accuratam linguae Latinae cognitionem sibi comparare studet, quam multa etiam post egregias Schneideri, Struvii, aliorum curas nondum satis explicata atque illustrata inveniantur in ea grammaticae parte, in qua de verborum formis disseritur. Imprimis exercuit multos viros doctissimos difficillima quaestio de genitivo substantivorum secundae declinationis, quae in *iūs* et *ium* terminantur. Omnium primus Bentleius de hac re grammatica monuit ad Ter. Andr. II. 1. 20. et suo more totam disquisitionis rationem ita explicavit, ut non multa relinqueret, quae emendanda essent. Observatione quadam Nigidii Figuli de genitivi et vocativi secundae declinationis differentia, in diverso accentu posita, adductus, invenit vir summus, apud nullum poetam usque ad Propertium substantivorum secundae declinationis in *iūs* et *ium* terminatorum secundum casum per *ii* formari, sed ubique per simplicem literam *i*. Charisii et ceterorum grammaticorum locos, ubi hujus genitivi terminationis mentio fit, de quibus accuratius mox disputabitur, non cognitos ha-

buisse videtur. — In versu Ennii apud Cic. de sen. init. restituit veram lectionem. Idem fecit in Hor. Serm. I. 4. 70., ubi genitivum in *ii* desinentem in contextu reliquerat, quod, ut ad Ter. l. l. narrat, tum, cum Horatium edebat, veram genitivi terminationem nesciebat. Simul praecepit, unumquemque poetae, qui ante Propertium vixisset, versum, ubi soluta illa genitivi forma inveniretur, aut mendosum aut ab aliena manu adsutum esse; etiam apud pedestris orationis scriptores hanc formam restituendam esse, nominatim apud Ciceronem; idque, ut ejus verbis utar, maxime attendendum esse iis, qui numeros oratorios cuperent intelligere. — Sunt fortasse, qui cum Weichert (Val. Flacc. Argonaut. liber octav. p. 60.) et Heinrichio (Cic. de. re publ. libror. reliqua. Ed. maj. p. 156.) faciant, Bentleiumque non primum fuisse existiment, qui hanc observationem fecerit, cum jam P. Victorius in animadversionibus suis ad Varronem de R. R. II. 1. cf. de la Cerda ad Virg. Ecl. I. 69: T. I. p. 18. fol.) genitivos *Asini*, *Arcadi* pro *Asinii*, *Arcadii* adnotaverit*). Simile quid a

---

*) off. Victorius Var. Lectt. XVII. 1., et verba ipsius, quae Spengelius ad Varr. de ling. Lat. p. 9. profert ex annotationibus manu scriptis ad notum illud Ciceronis *res Mancipi*: „quam rationem (genitivi per *i* scribendi) hodie quidam studiosi antiquitatis renovaverunt.“ — — Harum annotationum specimen legitur in

Salmasio Plin. Exercitt. pag. 860. col. 1. A, cui Heinrichius hanc observationem vindicare studet, factum videmus. — Majore fortasse jure laudari poterat F. Henricus Norisius, qui ad *Cenotaphia Pisana Caii et Lucii Caesarum* Venet. 1681. fol. p. 454 seq. de contracta hac genitivi terminatione diligenter disputavit eamque tum grammaticorum locis, quos fere omnes, Nigidio Figulo et Consentio exceptis, allegavit, tum veterum inscriptionum exemplis comprobare studuit. — Verum tamen aliud est, opinor, insolitas quasdam verborum formas adnotare, aliud non modo eandem facere observationem, sed etiam rationes accurate explicare et rem novam incertamque certis argumentis stabilire. Hoc verte viri est, magno praediti ingenio. Si cui vero eo, quod adnotaverit inusitatas et rariores vocum formas, potestas contingat inventionis honorem sibi vindicandi, non possumus, quin etiam Victorio et Salmasio hunc honorem eripiamus eumque veteribus grammaticis tribuamus. — Utcunque igitur res se habet, hoc saltem certum est, Bentleium primum fuisse, qui aliorum subitariam observationem, quae per se parvi pretii est, gravissimam eo redderet, quod regulam certis limitibus circumscriptam proponeret et

---

Seebodii novo grammatophylacio philol. et paedag. 1830. No. 12. p. 93 sqq. cf. l. l. 1828. No. 4. p. 102. —

diligenter perscrutaretur, quousque genitivus in *ii* desinens insolitus esset, ita ut novam eamque certissimam viam criticis ostenderet mendosos locos in scriptis veterum inveniendi et emendandi. — Atqui egregia Bentleyi observatio a doctis ejus aequalibus neglecta est; certe neminem ejus aetatis invenimus, qui eam aut laudaverit aut de ejus veritate dubitaverit, donec tandem Ruhakenius in scholis suis de Terentio habitis (cf. Ruhakenii dictata in Ter. comoedias, editt. a Lud. Schopeno p. 10.) Bentleyi sententiae accessit, quamvis nihil novi adderet. Sed sola tanti viri approbatio jam sufficit ad veritatem sententiae confirmandam. Idem dictum velim de Reizio, qui quidem disertis verbis suam de hac re sententiam non aperuit, sed in Plauti Rudente (Lps. 1789) plures locos, Bentleyanae observationi adversarios, tacite emendavit. — His accesserunt Heusingerus ad Cic. de off. II. 16. p. 495., III. 15. p. 678., et Brunckius in praef. ad Virg. p. vi. — Heynius, cum apud Servium notissimum illum Ennii versum: *Tarquinii corpus bona femina lavat et unxit*, invenisset, primus subdubitavit in praef. nov. ed. Virg. (1787.) p. xxiv. de veritate Bentleyanae observationis, quam praeclaram quidem nominabat, sed veram suam de disquisitionibus ejusmodi grammaticis sententiam simul aperiebat. — Ideo nihil,“ inquit, „satis certi et tuti est

in omni hac subtilitate grammatica; quam equidem si primus auctor constituendae lectionis Virgilianae fuisset, jure ac merito ad communem usum constitutam reliquisset; quae enim in re nihil satis ad liquidum perducere potest, imprimis si magni per se momenti non est, quorsum multa moliaris, quae consilio ex parte tantum respondent? Locum enim hic habet illud Terentianum: „*Here, quae res in se neque consilium neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes.*“ — — Sed hoc parum honorificum judicium viri summi et de multis antiquitatis partibus meritissimi, notatum jam a Fr. Aug. Wolfio in literis ad Vossium datis anno 1790. (cf. H. Eb. G. Pauli Sophronizon Tom. X. Fasc. 1. p. 10.) non ita magni habendum est, si reputemus, artem criticam, quae accurata grammaticae cognitione nitatur, ab Heynio non excultam esse. — Sed ut redeam ad rem, haec ab Heynio mota dubitatio non multum ad labefactandam sententiam Bentleyi effecisse videtur, praecipue propterea, quod idem versus apud Donatum mutata lectione inventus est. — Post Heynium plures versus, in quibus soluta genitivi forma reperitur, a viris doctis allati sunt, ita ut nonnulli philologi nostri temporis haec omnia a Bentleyo speciosius, quam verius disputata esse arbitrentur. — Praecipui iique gravissimi adversarii Bentleyi exstiterunt Imm. Huschkius

(*Analectt. littér.* p. 50 seqq.) et nuperrime Car. Frid. Heinrichius (*Cic. de re publ. libror. reliqua Ed. major.* p. 155 sqq.), quorum prior locis, qui ad hanc disquisitionem pertinent, e veteribus grammaticis collectis Bentleii sententiam ipso Lucilii testimonio refutare studet, alter vero utramque genitivi formam jam Ciceronis aetate usitatam, et utra earum utaris solo aurium examine ponderandum et dijudicandum esse censet. His duumviris adnumerandi sunt Jahnius in editione Gierigiana *Ovid. Metam.* Lps. 1823. Tom. II. p. 465., Forbigerus in libello de Lucretii carmine p. 75 seqq., ejus sententia iisdem verbis repetita legitur in ipsius editione Lucretii Lps. 1828. p. 445. Spengelius ad M. Terentium Varronem de lingua Latina Berol. 1826. p. 8 seqq. Sed singulas singulorum virorum doctorum sententias suo quamque loco ea, qua par est, diligentia examinabo.

Brevi hoc conspectu, quid in hac grammatica quaestione dijudicanda praestiterint viri docti, praemisso, jam ad ipsam disquisitionem pervenimus, quam ut recte instituamus duarum praecipue rerum rationem habere debemus, et locorum poetarum, in quibus genitivus in *ii* desinens invenitur, et testimoniorum grammaticorum veterum. Pedestrium scriptorum libros manuscriptos, quibus nonnulli ad comprobendam suam de hac re sententiam usi sunt, con-

sulto neglexi, quippe quibus nulla sit auctoritas, quam, ne loquar de notissima scribarum socordia, eorumque studio antiquas verborum formas cum iis commutandi, quae ipsorum aetate in usu erant, vetustissimi, quos habemus codices, recentioris sint aetatis, quam ut ex iis certi aliquid colligi possit. Non idem de hac re sentit Jahnius ad Ovid. Metam. XV. 727. Tom. II. p. 465. Gier. — Conferatur vero Porson. Praef. ad Eur. Hecub. p. iv.

In sententiis grammaticorum, qui inter se valde dissentiunt, examinandis incipiam a Nigidio Figulo, doctissimo Romanorum grammatico, Varrone fortasse excepto, cujus verba, cum a nemine adhuc in dubium vocata sint et poetarum usu, nonnullis corruptis vel dubiis locis exceptis, comprobentur, tanquam fundamentum totius disquisitionis in initio ponenda censui. Ille enim, „Voculatio,“ inquit, „qui poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut *Valeri*, utrum interrogandi an vocandi sint? nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est, quam prima, deinde novissima de-jicitur: et in casu vocandi summo tono est prima; deinde gradatim descendunt.“ — Ex his verbis, quae apud Gellium Noct. Att. XIII. 25. leguntur, luculenter apparet, P. Nigidii temporibus, qui Ciceronis aequalis erat, genitivum, quem Nigidius casum vocat interrogandi, et vocativum, quem nominat casum.

vocandi, non in $\bar{i}\bar{i}$ sed in $\bar{i}$ semper desivisse, easque solo accentu distinctos esse. — Rem vero aliter se habere, a Charisio et Prisciano docemur, qui genitivum in $\bar{i}\bar{i}$ exeuntem, sua aetate fortasse usitatum, solum verum esse affirmant, regulae Varronis, ni fallor, obsequentes, nominativo nunquam minorem esse genitivum. — Charis. apud Putsch. p. 60. „Lucius, Aemilius et cetera nomina, quae ante $\bar{u}$ habent $\bar{i}$, duplici $\bar{i}\bar{i}$ genitivos singularis finire debent, ut necesse sit adversus observationem (scrib. fort.: *ut necesse est, ne sit adversus observ.*, vel: *ut ne sit adv.* cf. infra Prob. gramm. instit. lib. I. p. 1396. 29. Putsch.), nominativo non minorem fieri genitivum.“ — Idem p. 11. Putsch.: „Illud memineris, quod omnia nomina masculina, quae ante $\bar{u}$ syllabam $\bar{i}$ habent, in genitivo singulari eandem $\bar{i}$ litteram geminatam recipiunt. In vocativo vero, ne similis sit genitivo singulari, unam $\bar{i}$ recipiunt, ut *hic Concordius, hujus Concordii, o Concordi.* — — — — Item neutra, quae ante $\bar{u}$ syllabam $\bar{i}$ habent, genitivo singulari non solum, verum et dativo et ablativo plurali eandem $\bar{i}$ geminatam recipiunt, ut *hoc studium, hujus studii, his et ab his studiis.*“ — Idem p. 54. Putsch.: „Nam et Virgilius *Allia serpillumque* (Ecl. II. 11.) per $\bar{i}$ dixit, quod atque in genitivo debet geminari, ut *hujus pallii, scrinii, dolii*, quod

genitivus numero syllabarum minor esse nominativo non debet. Quare magis denotati sunt (leg. fort. *denotandi sunt*), qui maluerunt per unum $\bar{i}$ *imperi* et *ingeni* dicere, quam declinare secundum regulam *imperii* et *ingenii*, geminata $\bar{i}$ littera. Invenimus et per $\bar{i}$ unum a Virgilio dictum: *Ille urbem Patavi* (Aen. I. 247.) pro *Patavii*. — Plus in hac observatione geminum $\bar{i}$ in masculinis animadvertimus. Nam cum *hic Aemilius*, *hujus Aemilii* declinemus, in vocativo tamen $\bar{i}$ literam subtrahimus; nam si *o Aemilie* et *Julie* dixeris, Graece declinaveris. — Cassiodorus e Luc. Caesellii *) Vindicis scriptis p. 2318. Putsch. haec servavit: „*Lucii, magnii, magii* cum in genitivis singularibus dicimus, interest, quos nominativos habeant. Proinde enim intererit, utrum per duo $\bar{i}$ an per unum debeant scribi. — Si *Lucus, magnus, magus* sunt nominativi eorum, unum $\bar{i}$ in genitivo habebunt, plurali quoque nominativo et vocativo, sed et dativo et ablativo similiter scribentur; si autem *Lucius, magnius, magius* proferantur, duo $\bar{ii}$ in genitivo habebunt, ut *Lucii, magnii, magii*; quod ipsum Lucilius adnotavit, cum a numero *Numerius* discernere

*) Sic hoc nomen pro vulgato *Caecili* scribendum esse monet Lindemannus in Select. e poet. Lat. carm. P. I. p. VII.

ret.“ — — Prisc. XII. 5. §. 22. ed. Krehl. Vol. I. p. 552. (quae quidem verba non Prisciani, sed interpolatoris cujusdam esse, recte monet Heinrichius. l. l. p. 156.): „Solent autem auctores etiam per synaeresin unam $\bar{i}$ ponere, pro duabus, ut Virgilius in primo (v. 113.) *Et crudelia secum fata Luci* pro *Lucii*, et *Ille urbem Patavi* (Aen. I. 247.) pro *Patavii*. Juvenalis in III. (v. 123.) *Antoni gladios potuit contemnere si sic*, pro *Antonii*.“ — M. Val. Probi Gramm. Institut. Lib. I. p. 1396. 29. Putsch. (Tom. I. p. 52. Lind.): „Necessarium esse existimo, rationem horum nominum et declinationis exponere, quae genitivi singularis vel nominativi et vocativi pluralium $\bar{i}$ litteram ultimam debeant duplicare. Ea nomina, quae nominativo casu singulari $\bar{i}$ litteram vocalem ante ultimam syllabam habuerint, in omni genere $\bar{i}$ litteram debent necessario geminare, non solum metri gratia, sed etiam propter vitium βαρβαρισμῶν, et ut ne sit contra rationem nominativo brevior genitivus, ut *Chaonique patris* (Virg. Georg. II. 67.) quia dicimus *hic Chaonius*. — Ergo rite $\bar{i}$ litteram geminavit, ut *Massylius Massylii*. At si ante ultimam syllabam in nominativo casu V litera (scrib. *I litera*) non fuerit, nullo modo duplicari potest.“ — Velius Longus p. 2221. Putsch.: „Quaeritur item *Julii* et *Claudii* et *Cornelii*, utrum per unum I producte, an per duo de-

beat scribi. et ratio exigit, ut *hujus Julii* per duo $\bar{i}i$ scribamus, tam hercule quam *hujus pallii* et *hujus graphii*. Non enim tantum in masculinis hoc quaeritur, sed etiam in neutris, quoniam id postulat ratio. Nam quaecunque $\bar{o}$ litera dativo singulari terminantur, $\bar{o}$ in $\bar{i}$ mutant, manentibus ceteris literis et sic genitivum faciunt, ut *maximo maximi*, *candido candidi*. Sic ergo in *Julio* nihil aliud, quam $\bar{o}$ debet mutari et in *pallio*; atque ut fiat *Julii* et *pallii* aequae hanc eandem servare debemus rationem in nominativis pluralibus, etiamsi pauciores habent syllabas in nominativo singulari.“ Scaurus de Orthogr. p. 2257.: „Deinde per detractionem hoc modo scribendi ratio corrupta est, quibusdam uno $\bar{i}$ scribentibus genitivum eorum nominum, quae $\bar{i}us$ nominativo finiuntur, ut *Antonius*, *Antoni*, *Tremelius*, *Tremeli*; exigente regula, ut in horum genitivis $\bar{i}$ litera geminetur: quoniam genitivus singularis non debeat minorem numerum syllabarum habere, quam nominativus; quinimo interdum etiam major fit.“ — Augustin. de gramm. p. 1978.: „Haec (neutra, quae in $\bar{i}um$ exeunt) in genitivo per duo $\bar{i}i$ scribuntur.“ — His grammaticorum testimoniis, a Norisio et ex parte etiam ab Huschio allatis, addas *Artem P. Consentii de duab. orationis partibus, Nomine et Verbo* p. 2043. *Putsch.*: „Diximus genitivum interdum $\bar{i}$ litera terminari, ut *hujus*

apri, sed ea res differentiam recipit; plerumque enim geminat $\bar{i}$ literam. Quando igitur gemina terminari debeat, nominativus singularis ostendet, si enim in us vel in um, praecedente $\bar{i}$ vocali, nominativus fuerit terminatus, $\bar{i}$ litera in genitivo geminabitur, ut *Tullius*, *Jolium*, *Tullii*, *Jolii*. — Quamquam a plerisque jam per unam $\bar{i}$ efferatur iste genitivus, ut est: *promissa Lavini Moenia* (Aen. I. 258.), *Pauperis et tuguri* (Ecl. I. 69.), *nec cura peculi*. (Ecl. I. 33.) — cf. Maxim. Victorin. de ratione metror. p. 1967 s. fin. Putsch. (Lindem. I. p. 297 seq.)

Sed his grammaticorum rationibus tantum abest, ut certum illud Nigidii Figuli testimonium labefactetur, vel plane refellatur, ut contra confirmetur. Si enim sine opinione praedjudicata et Nigidii Figuli et Charisii, Vindicis, reliquorum sententias inter se comparamus, nihil aliud profecto inde colligi licet, nisi contractam genitivi terminationem, Augusti temporibus usitatam, grammaticorum illorum aetate minus comprobatum fuisse. Nec temeritatis accusetur, qui ex hoc ipso acerrimo studio, quo grammatici geminatam literam $\bar{i}$ defendunt, patefactum esse censeat, apud plures vel potius plerosque, ut ipse Consentius fatetur, grammaticorum aequales contractam genitivi formam etiam tum in usu fuisse. — cf. Niebuhrium ad M. Tulli Ciceronis orationum

fragm. Romae 1820. p. 57. — Quae cum ita sint, nulla sane est causa idonea, qua commoti Nigidii Figuli testimonium in dubium vocemus. At afferuntur a Charisio Lucilii versus, quibus suam sententiam confirmet. Lucilii? — Est profecto ille gravissimus et antiquissimus hujus rei auctor; ejus versibus, si re vera Charisii sententia comprobetur, testimonium Nigidii Figuli, quod certissimum habuimus, valde incertum reddi haud infitiamur. „Lucilius tamen“ (sunt verba Charisii p. 60. Putsch.) „et per unum $\bar{i}$ in genitivo scribi posse existimat, ait enim:

Quare servandi numeri et versus faciendi,
Nos *Caeli*, *Numeri*, numerum ut servemur modumque.

Nunquam enim hoc intulisset, nisi et *Caelii* et *Numerii* per $\bar{i}$ hujus *Numerii* faciendum crederet.“ — Adde Bedam de metris p. 2373. Putsch.: „Cujus scansio versus pars est praefati, nisi forte regulam Lucilii secuti sunt, qui *Lucilium* et *Aemilium* et cetera nomina, quae $\bar{i}$ ante $\bar{u}$ habent, non solum in vocativo, sed et in genitivo casu per unum $\bar{i}$ scribi posse existimant.“

Quam lubricum sit, sensum duorum versuum, qui omni conjunctione cum antecedentibus et sequentibus careant, certo indicare, non est, quod moneam. Si enim Lucilii verba sine ulla Charisii explicatione nobis supersint,

quid impediat, quaeso, quo minus ea de nominativo plurali dicta censeamus. Nam eadem metri difficultas, quam e Charisii sententia Lucilius contracta illa genitivi terminatione evitare studuit, hexametrum scribenti existeret in nominativo plurali verborum *Caelius*, *Numerius* et simm., quae contractio analogia verborum *dii* et *di* (cf. Santenius ad Terentian. Maur. p. 428, et Ed. Wunderi Varr. Lectt. librr. aliquot Ciceronis p. LXXX.) defendi posset. Sed concedamus etiam, Lucilium in his versibus de genitivo singulari locutum esse, eumque, ut Charisii verbis utar, hoc nunquam intulisse, nisi et Caelii et Numerii per *ii* huius Numerii *faciendum* crederet, nemo, spero, nisi quis temerarius, inde statim colligat, genitivum in *ii* desinentem etiam *in usu fuisse*. Immo majore fortasse jure ex his Lucilii verbis sententia plane contraria, primitivam, ut ita dicam, secundi casus flexionem in *ii* Lucilii temporibus jam ex usu communis vitae plane evanuisse probabilis reddi potest. Rationem enim, quae momentum rei faciat in nexu positam esse, quo versus commemorati cum antecedentibus cohaeserint, non est, quod moneam. Quid igitur? si hunc fere versuum contextum fuisse statuamus. Lucilius, ut in satiris suis novum tractavit argumentum et ab eo discrepans, in quo ante eum versari soliti erant satirarum scriptores, Ennius et Pacucius,

novaque usus est externa forma (quapropter etiam Horatius Sat. I. 10. 48. eum inventorem satirae nominat), ita etiam ipsa recte scribendi ratione, quam Graeci orthographiam vocant, ab aequalibus suis discessit. — Quod sine dubio offensioni fuit cum aliis tum librariis, quibus satiras suas describendas tradiderat, et isti, quae et fuit et etiam nunc est horum hominum socordia, viam vulgarem ingressi, novam hanc scribendi rationem in describendis satiris neglexerunt moremque receptum secuti sunt. — In simili re de scribarum socordia questus est Varro de ling. Lat. VIII. 28. p. 429. Speng.: „De hoc genere parcius attingi, quod librarios spinosiora indulgentius elaturos putavi.“ In hos librarios conscripsit Lucilius satiras, teste Isidoro, in quibus suam scribendi rationem argumentis defendebat librariorumque scribendi rationem, quae vulgato more et consuetudine jam inveterata nitebatur, acriter perstringebat. — cf. *Isidorus* *): „Orthographiam, id est scripturam rectam, contra imperitiam librariorum Lucilius poeta primum scripsit.“ — *Terentius Scaurus* p. 2255. Putsch.: „Lucilius

---

*) Hunc locum in ea, qua utor, Isidori editione Godofrediana. Colon. Allobr. 1624. 4. non inveni. — Descripsi eum e collectione fragmentorum Lucilianorum, annexa Bipontinae editioni Juvenalis 1785. p. 202.

in IX Satirarum de orthographia praeciens.“ — *Velius longus* p. 2214: „Nam apud Lucilium in IX, in quo de literis disputat et rell. *Quintilian. Inst. orator. I. 7. 19. p. 183 ed. Spald.* de nominativo plurali primae declinationis disserens haec addit: „Est in hac quoque parte Lucilii praeceptum.“ Id. I. 7. 15. — *Porphyr. ad Hor. Sat. I. 10. 53.* — Comprobantur haec testimonia fragmentis, quae e nono satirarum libro Lucilii servaverunt grammaticū et scholiastae, mutilatis illis et corruptis, ut fere omnia, quae supersunt Lucilii fragmenta. — Ad illas scripturae mutationes, quas Lucilius fecerat, haud dubie referendum est, quod genitivum verborum in *ius* et *ium* terminatorum, ab aequalibus suis per unum *i* pronuntiatum et scriptum, interdum geminata litera *i* extulerat. Librarii vero, insolentem genitivi formam nihil curantes, ubique, etiam contra metrum, alteram terminationem, usu quotidiano tritam, retinuerant. In nono igitur satirarum libro inter alia etiam propter hoc peccatum librarios fortasse vituperaverat, seque consulto certis quibusdam locis formasse genitivum per duplicem *ii* ostenderat poeta. — Docuerat fortasse, quod est ejus studium casus et numeros nominum ipsis terminationibus discernendi, docuerat fortasse, inquam, primitivam, quam vocant, genitivi terminationem, in *ii* exeuntem, quae Lucilii temporibus in-

solens erat, denno in usum revocandum esse, quia et analogia omnium substantivorum, ex qua nunquam genitivus minor esset nominativo, et difficultas genitivi a vocativo discernendi id postularet; propterea igitur genitivum per *ii* faciendum, neque tamen plane respuendum esse alteram contractam terminationem, cum, si quis in hexametris (de his enim praecipue intelligenda sunt Lucilii verba: *versus faciendi*) genitivos Caelii, Numerii, brachii simm. usurparetur, omnis numerus et modus deleteretur hexametri, quippe qui trochaicum nusquam nisi in fine admitteret;

Quare servandi numeri et versus faciendi

Nos *Caeli*, *Numeri*, numerum ut servemu' modumque. —

Conjectura de nexu sensuque horum Lucilii versuum, quam modo proposui, stabiliri fortasse et verisimilior reddi potest ipsis Lucilii fragmentis. Collatis enim inter se hexametrorum fragmentis, in quibus genitivus verborum in *ius* et *iūm* terminatorum legitur, apparet, Lucilium ubique contractam formam usurpasse, eumque hoc fecisse metri necessitate adductum, sive, ut ipsius verbis utar, ut numerum et modum servaret. — Gell. N. A. II. 24. p. 228. ed. Conr. (et Macrob. Saturn. III. 17.) *Fanni* Gell. N. A. IV. 17. p. 365. *Grani*. Cic. de Fin. bonor. et mal. I. 3. 9. *Ponti*, *Tritanni* (sic Ernest. Goer. Orell.; vulgo le-

gitur *Ponti, Titii, Anni*, de qua lectione infra loquemur). Nonius s. v. *Tricones* p. 22. 29. ed. Merc. *Panaetii*. Non. s. v. *priores* p. 427. 31. ed. Merc. *Calpurni*. Non. s. v. *poësis* p. 428. 7. ed. Merc. *Enni*. Fest. s. v. *Tapulam legem* p. 561. 4. ed. Dac. *Opimi* *). — Fest. s. v. *surra* p. 492. 2. Dac. *Oti*. Donat. ad Ter. Eun. II. 3. 45. *triclini*. — Donat. ad Ter. Phorm. II. 1. 57. (cf. Martial. XI. 90. 4.) *Lucili*. Porphy. ad Hor. Od. I. 27. 1. *Hortensi*. idem ad Hor. Sat. I. 6. 12. *Valeri*. idem ad Hor. Sat. I. 6. 106. *cantheri*. Charisius p. 60. Putsch. *Luci*. — — *Corneli Cornificique*. — — *Lucili*. — — Eandem genitivi formam propter metrum usurpatam invenimus in his jambicis versibus. Non. s. v. *tergora* p. 414. 7. ed. Merc.

Orationem facere compendi potest.

Non. s. v. *interficere* p. 330. 24.

Prius non tollas, quam *Tulli* animum ex nomine hominemque ipsum interfeceris. Ed. Merc. praebet: *nomine atque hominem*.

Non. s. v. *nobile* p. 352. 4.

---

*) Obiter moneo, in hoc versu pro *contere* fortasse legendum esse *conlegas*; quod Vossius in Etymol. s. v. *coena* et Dousa proponunt: *concoenae*, vereor, ne hoc verbum omni careat analogia. Magis mihi placet Scalligeri emendatio: *concoerae* i. e. *congerae* sive *congerrae*.

Tum illúd epiphoni, quód etiam tum
nóbile est.

Fort. scribendum est: quod *etiamnum* gnobile
est. cf. Test. fragm. p. 12. Dac. *nobilem* anti-
qui pro *noto* ponebant et quidem per G literam.
Sic ed. Godofr. p. 335. 24. Colon. Allobr. 1622.
4.; Dacerus: *per c literam*. — Verbum *epi-
phonium* in lexicis desideratur.

Soluta genitivi forma nusquam in Lucilii
fragmentis, quod sciam, invenitur. Legitur
quidem apud Nonium s. v. *efferre* hic versus
Lucilii:

Non idcirco extollitur vel irae vel
gaudii dator.

ubi necessario *gaudi* scribendum est, ut me-
trum sibi constet. Sed cave putes hunc ver-
sum esse Lucilii, cum in editione Merc. p.
297. 32. idem sic proferatur:

Nón iccirco extóllitur, nec vítae ve-
grandi datur.

Et haec lectio verior sane est altera. — Alio
loco enim apud Nonium s. v. *vegrande* idem
versus iterum legitur, ubi edit. Godofred. p.
558. 15. plane consentit cum editione Mer-
ceriana. —

Quid tandem? — His locis, quorum duo
Non. s. v. *poesis* p. 428. 7. et Fest. s. v. *surra*
p. 492. 2. tam depravati sunt, ut oleum et
operam perdant, qui critice conjecturali, novis
codicibus non adhibitis, manum scriptoris re-

stituere conentur, contracta genitivi forma legitur, qua Lucilium in verbis *Fannius*, *Grassius* et rell. jam propter metrum usum esse nemo erit, quin fateatur. Mirum sane est, nullum inveniri exemplum genitivi in *ii* terminati, quem a Lucilio inductum esse et illi Lucilii versus, propter quos tota haec digressio instituta est, et Charisii verba testantur. — Erunt fortasse, qui hanc ob causam de nostra conjectura, novam illam solutam genitivi formam in satiris Lucilium hic illic usurpasse, quod cum a librariis neglectum sit etiam in iis locis, ubi metrum jam solutam formam requireret, librarios hoc nomine a Lucilio vituperatos et meliora edoctos esse, subdubitent. At servatum est fragmentum, quo id, quod conjecimus, optime confirmari videtur. Legitur enim apud Nonium s. v. *crepare* p. 255. 14.

Pércrepa pugnám *Pompili*, fáta Corneli cane. —

Lectio editionis Godofredianae p. 629. 34.: Pércrepa pugnam *Pompili factam Cornelianae*, manifesto corrupta est. — Ut, versus recte procedat, scribendum est:

Pércrepa pugnám *Pompili*, fáta Corneli cane.

Sic etiam ab ipso Lucilio hunc versum scriptum esse existimo; librarios vero, nihil metrum curantes, novam genitivi formam neglexerunt, et contractam restituerunt, quippe quae

quotidiano usu solita esset. — Propterea etiam apud Gellium II. 24. p. 230. Conr.

————— legem

Vitémus Licinii

scribendum esse puto pro *Licini*; et apud Cic. de Fin. bon. et mal. I. 3. 9., ubi Ernestius, Goerenzius, Orellius Ennii versum sic proferunt:

Municipem Ponti, Tritanni, centurionum,

altera vulgata, quam vocant, lectio „*Titii, Anni*,“ non temere respuenda est.

Non tantum quidem mihi sumo, ut solam veram conjunctionem versuum Lucilii:

Quare servandi numeri et versus faciendi,

Nos Caeli, Numeri, numerum ut servemu' modumque.

me invenisse arbitrer, modo ne quid contra veri similitudinem protulisse videar. At, inquires, cave, ne temerarii partes agere videaris, cum Lucilium, Romanum, solutam genitivi terminationem usurpantem, ut genitivum a vocativo discerneret, nimis sollicitum fuisse existimes, de confundendis consonantibus casibus, quam confusionem si quis barbarus amovere studuisset, vituperaretur potius, quam excusaretur. — Audio; et ad meam qualemcunque sententiam confirmandam unum idque simillimum afferam exemplum. — Praecipit, ait

Quintilianus Instit. Oratt. Lib. I. 7. 15., praecipit Lucilius:

Jam pueri venere: E postremum facito atque J,

Ut puerei plures fiant.

ac deinceps idem:

Mendaci furique addes E, cum dare furei

Jusseris

cf. Velius Longus de Orthogr. p. 2220. Putsch., qui integriorem hunc locum affert. — Neminem fugit, Lucilium hujusmodi scriptura numeros (pueri — puerei) et casus (furei — furi) distinguere voluisse. — Non temere igitur Lucilio studium illud casus numerosque ipsis terminationibus inter se discernendi tribuisse mihi videor, quod pluribus etiam exemplis confirmare possim. — Hoc unum autem spero sufficiet. Aliter quidem, sed non recte, opinor, de hac re judicat Lindemannus, Carm. e poet. lat. select. p. v. „Veteres enim,“ inquit, „ut jam Quintiliani (I. 7. 7. 8.) exemplo docuimus, hac in re nimium fuere faciles, ne dicam leves, et modo hanc modo illam sequebantur scribendi rationem, nulla, ut equidem puto, alia de causa, quam quod inter minutias et quisquilias ac sese indignas quaestiones talia referebant. Cujus rei testimonium est locus Lucilii, quem idem Velius Longus p. 2225. servavit:

— — — — — atque accurere scribas
D ne an C, non est quod quaeras
atque labores.“ —

Haec Lindemannus. At Lucilii saltem testimonio uti non debebat, quo suam confirmaret sententiam. — Lucilius enim probasse videtur assimilationem in verbis, cum praepositione aliqua conjunctis, modo ne qua inde oriretur ambiguitas. — Non est, inquit Lucilius, cur dubites, num verbum *accurrere* litera D an C scribas, cum currere cum praepositione *a* sive *ab* conjungi non soleat. — Eodem modo aliud Lucilii fragmentum apud Velium Longum l. l. explicandum censeo. „Ab bire etiam quidam geminata B maluerunt et dicere et scribere, ut intermissa D: et in hoc nullam differentiam putat esse Lucilius, qui ait: *Ab bire multum est D si et an B habet.*“ — Pro v. *abbire* recte reposuit Lindemannus *abbitere*; pro v. *ut intermissa* scripsit *quam intermissa*, de qua emendatione dubito, cum nesciam, num verbo *intermittendi* usi sint grammatici sensu verbi *interponendi*; facilius esset: *et vel atque intermissa* i. e. omissa. — Lucilii versum sic correxit:

— — — — — *abbitere nullum est
discrimen, D an B habeat.* —

Equidem totum Velii Longi locum sic scribendum arbitror: *Ab bire etiam quidam geminata B maluerunt et dicere et scribere, atque in-*

terminata D: et in hoc nonnullam (nullam, vel: multam) differentiam putat esse Lucilius, qui ait:

— — — — — abbitere multum est,

D siet an B, habet — — — — —

Sententia manca est. — — Fortasse etiam v. *habet*, a librario Lucilii verbis falso additum, ad sequentia verba pertinet. Pergit enim Velius Longus: „*Ex* praepositio *habet* observationem, in qua et rell.“ — Alterum *habet* inseruit librarius, quod ei necessario faciendam erat, cum prius *habet* particulam versus Luciliani duceret. — Utcunque est, id saltem e Lucilii verbis patet, poetam assimilationem in verbo *adbitere* improbasse, cum inde facile oriretur confusio cum v. *abbitere*, e praepositione *ab*, et verbo *bitere* composito. — — Sed hoc Lucilii numeros casusque discernendi studium a Velio Longo p. 2222. Putsch. improbatum est, qui nonnullorum grammaticorum praeceptum, genitivum singularis numeri primae declinationis scribendum esse per ai, nominativum pluralis numeri vero per ae, afferens, Sed scilicet, inquit, nihil obstat, quominus hoc aut illo modo scribamus in utroque numero, cum multa alia quoque nobis exco- gitanda sint, si velimus diversitates (fort. leg.: *diversitate*) scriptionis ambiguitatem casuum numerorumque discernere. — Sed ut tandem ad interruptam disputationem nostram redeam,

fac etiam, contractam genitivi terminationem solius metri causa inventam esse, concedas tamen necesse est, hanc metri difficultatem in solo fere hexametro oriri posse, minime vero in jambicis et trochaicis versibus. Unde vero genitivus ille in $\bar{i}$ desinens apud comicos, qui, si qui alii, verborum formas, in vita communi usitatas, retinere debebant? Quae cum ita sint, Lucilii verba aut praetermittenda esse puto, cum, omni contextu carentia, nullam comprobandi vim habeant, aut sic explicanda, ut modo feci. —

Post Lucilium Varro, Ciceronis aequalis et vir doctissimus, genitivum in $\bar{ii}$ exeuntem defendisse dicitur, quod sine dubio non fecisset, nisi altera genitivi terminatio in usu fuisset. — Charisius enim p. 60. Putsch. „Varro,“ inquit, „id (nominativo non minorem faciendum esse genitivum) tradens adjicit, vocativum etiam singularem talium nominum per duplex $\bar{ii}$ scribi oportere, sed propter differentiam casuum corripit.“ — Sed verisimile non est, Lucilium praeceptis suis usitatam loquendi et scribendi rationem removisse. Quae res Varro non melius cessisse videtur. Ita enim fert ipsa rei natura, idque e Nigidii Figuli verbis satis apparet. Immo etiam ex ipsis Varronis verbis colligi potest, aetate ipsius solam contractam genitivi formam usitatam fuisse. Is enim in libr. de ling. Lat. VIII. 18.

p. 419. Speng. „Sic ex diversis,“ inquit, „verbis multa facta in declinando inveniuntur eadem: ut cum dico ab Saturni *Lua Luam* et a solvendi verbo *luo luam* (sic scripsi, Spengelio emendandi viam jam indicante; Codd. habent: ut cum dico ab Saturni *lua, luam* et a solvendo *abluo, abluam*. — Ceterum cf. Gell. XIII. 22. *Lua Saturni*. —). Omnia fere nostra nomina virilia et muliebria multitudinis cum recto casu fiunt dissimilia, cum dandi casu similia, ut mares Terentiei, feminae Terentiae eadem in dandi viris Terentieis et mulieribus Terentieis. — *Dissimile Plautus et Plautius et commune* (Speng. communia) *hujus Plauti et Marci Plauti*. Ad quem locum illustrandum Spengelius l. l. p. 10. optime affert Gellium III. 3. p. 270. Contr. — Etiam si sumamus, quod Spengelius arbitratur, haec Varronis verba non tam ipsius sententiam declarare, quam dicta esse ex mente adversarii, analogiam respuentis, quem sibi obloquentem finxerit Varro (Speng. p. 4 seq.), etiam adversarius iste hoc certe exemplum, quo suam probaret sententiam, nequaquam afferre potuisset, nisi ea aetate haec sola terminatio genitivi in $\bar{i}$ usitata fuisset. — Analogiam ut defenderet, Varronem in libro nono de ling. Lat., e quo sine dubio est Varronis sententia, quam Charisius l. p. 60. laudat, adversario fortasse probare studuisse e ratione omnium nominum

substantivorum alteram genitivi terminationem in ii, tum quidem inusitatam, mihi persuasum habeo. — Huc accedit auctoritas Plinii, qui, ut Charisius p. 60. Putsch. refert, „in quinto dubii sermonis dicit, esse quidem rationem per duo ii scribendi, sed multa jam consuetudine superari.“ — Eandem sententiam profert Martianus lib. III. cap. de analogia, p. 88 ed. Lugdunens. 1658. —, a Maio ad Cic. de Rep. I. 1. primum citatus: „consuetudo et auctoritas veterum, *ingeni*, *consili*, *imperi* per tres syllabas maluit dicere.“ — Restat adhuc locus Prisciani p. 735. ed. Putsch. (Krehl. Tom. I. p. 299): „Frequenter tamen invenimus veteres in hujuscemodi genitivis, id est geminantibus i, subtrahere alteram ex eis. Hoc autem faciunt metri causa. Nunquam enim (fort. *etiam*) minores vult habere syllabas genitivus nominativo.“ Tota haec Prisciani observatio ex illo Charisii loco, ubi Lucilii versus commemorantur, manasse videtur, ut jam Huschkius l. l. monet, nec mireris, Priscianum et Vindicem, cujus verba supra apposui, versus illos eodem modo, quo Charisius, intellexisse. Contractam enim genitivi terminationem non propter metri difficultatem inventam esse, sed eam solam in vita communi usitatam fuisse, satis superque, opinor, ostendunt verba Nigidii Figuli, Plinii et Martiani, et ex eo etiam colligi licet, quod Varro hanc secundi

casus flexionem tam obnixe defendere studet. Si enim genitivum in $\bar{\imath}$ desinentem metri causa poëtae tantum sibi indulsissent, tam multis profecto verbis opus non erat, quibus altera genitivi forma, in $\bar{\imath}\bar{\imath}$ terminata, defenderetur; nec Varro hoc monere omitteret. Quanta sit in hac re habenda Prisciani auctoritas, ex eo colligi potest, quod notum illud *mancipi* dativum voc. *manceps* habet (Prisc. VI. p. 682. Putsch. Tom. I. p. 226. Krehl.). — Contractum genitivum vocabuli *mancipium* esse recte docuerunt Voss. de art. gramm. III. 46. Salm. de usur. VIII. Jac. Perizon. ad Sanct. Minerv. IV. 4. Tom. II. p. 46. Bauer. — Ceterum constat sibi grammaticus, voc. *mancipi* dativum esse tradens, cum ex ipsius sententia contracta genitivi forma a poetis tantummodo metri causa inventa et usurpata sit, quam in quotidiano sermone a priscis Romanis usurpatam, et in solemnibus quibusdam loquendi rationibus ne tum quidem oblitteratam esse, cum altera soluta genitivi forma in usu venerit, hoc ipsum vocabulum *mancipi* optime docet. Nihil aliud igitur e Prisciani verbis convinci potest, nisi illum, cum apud poëtas passim genitivum in $\bar{\imath}$ exeuntem inveniret, Lucilii praecepti, quod male intellexerat, memorem, id metri causa factum esse putare, quod consuetudine et usu apud antiquiores saltem comprobatum erat. —

Aptissimus hic erit locus de dubitatione, a

Struvio allata, disserendi, quae etiam e difficultate quadam orta est, quam genitivus, in $\bar{\text{i}}$ desinens, hexametros scribenti imponit. Suspiciatur enim vir doctissimus in egregio libro, qui est de declinatione et conjugatione Latin. Regiom. 1823. p. 13., quamvis ei de veritate observationis Benteleianae persuasum esse videatur, nonnunquam poetas, metri necessitate coactos, sibi indulsisse genitivum in $\bar{\text{ii}}$ exeuntem. — Sumamus enim, substantivum aliquod secundae declinationis, quod in $\bar{\text{i}}\text{us}$ vel $\bar{\text{i}}\text{um}$ terminatur, in nominativo formare paeonem primum, necesse est, solutam genitivi terminationem choriambum, alteram contractam vero amphimacrum formare; illa hexametro semper adaptari potest, haec vero tantummodo, si litera vocalis sequatur, qua ultima genitivi syllaba elidatur, aut, quod Struvius addere poterat, corripiatur, cujus correptionis exempla plura infra afferemus. Negari quidem non potest, magnas inde oriri poetis difficultates, praecipue in nominibus propriis, sed eae non ita sunt comparatae, quae evitari omnino non possint. Quidni in dativo plurali nonnullarum vocum, ut *brachiis*, *anxiis*, *scorpiis* simm. novas sibi finxerunt formas, quibus easdem difficultates, quas et contracta genitivi terminatione nonnunquam oriri vidimus, removerent? Haud nescius sum, in inscriptionibus nonnunquam contractos inveniri

dativos et ablativos, in iis terminatos, sed de hac lapicidarum scriptura vide, quae infra monebo. Errat, ni fallor, Schneiderus Gr. Lat. I. 1. p. 120, qui has formas ex elocutione Romanorum originem duxisse suspicatur. Poëtae enim comici nusquam hac forma usi sunt. — Verbum *gratis*, quod e voce *gratius* contractum esse recte monet Bentleius ad Ter. Adolph. IV. 7. 26., non magnam probandi vim habet, cum unicum hujus contractionis exemplum sit, atque plane in adverbii significationem transierit. Cf. etiam Zumpt. ad Cic. Verr. IV. 8. p. 670. — His rationibus commotus, viro doctissimo assentiri non possum in eo, quod poëtas propter solas metricas difficultates, quae variis modis removeri poterant, ab usitata loquendi ratione et consuetudine recessisse censet. —

Jam vero in eo sum, ut quae de grammaticorum sententiis disputata sunt, uno comprehendam conspectu, et demonstrem, quid ex solis grammaticorum testimoniis, nulla poëtarum locorum habita ratione, de vera genitivi terminatione evinci possit. Totius igitur disputationis haec erit summa. Secundum omnem analogiam statuendum est, solutam genitivi formam in -ii exeuntem, primitivam, quam vocant, fuisse, quae quidem iis temporibus, quibus Romani res gestas vel leges literis consignare coepissent, e quotidiani sermonis usu

plane evanesceret studio illo breves syllabas contrahendi vel opprimendi, quod in vita communi apud omnes populos tam vulgatum est. Idque in his genitivis eo facilius fieri potuit, quo verisimilior eorum sententia est, qui Romanos etiam nominativos Valerius, imperium simm. per synaeresin elocutos esse arbitrantur. — Lucilius solutam formam denuo in usum revocasse videtur; quod a Varrone factum esse, extra omnem dubitationem positum est. Nequaquam vero haec duumvirorum sententia, ratione quidem, sed non usu confirmata, efficere potuit, ut inveterata loquendi et scribendi ratio illico removeretur. Hoc cum per se jam verisimile est, tum certissimo Nigidii Figuli testimonio confirmatur. — Senescentis Augusti temporibus, a nonnullis poetis nonnunquam soluta genitivi terminatio usurpata est, quod e grammaticis quidem effici non potest, verum tamen ex ipsis ejus aetatis scriptoribus intelligitur. Ex egregia enim Bentleii observatione, saepius jam a nobis laudata, Propertius primus bis vel ter, Ovidius saepius, et post eum alii omnes geminam literam *i* in genitivo usurpant. Contractam autem genitivi terminationem usque ad Neronem praevaluisse, e supra jam commemoratis verbis Plinii, qui sub Nerone libros de re grammatica composuit, optimo jure, ni fallor, colligi potest. — In communi vita contracta forma procul dubio

diutius mansit, quam apud scriptores, donec tandem Charisiï et Prisciani temporibus altera magis magisque obtinuit. —

Provocavi in hac expositione ad Bentleii observationem, tanquam certissimam et nulli dubitationi subjectam, quamquam, ut supra jam monui, plures poetarum locos, qui huic observationi contrarii esse videntur, viri docti in medium protulerunt. Quod cur fecerim in hac altera nostrae disputationis parte exponam. —

In examinandis poetarum locis hunc fere ordinem disputandi sequar. Cum in hac scriptione mihi proposuerim, quantum per me fieri posset, omnes locos Bentleianae observationi contrarios commemorare, primum dicendum est de versibus hexametris et deinde disputandum de poetarum scaenicorum versibus. —

I. Versus hexametri, et quidem

- a) ii, qui Bentleii observationi adversarii a viris doctis temere habiti sunt, aut iustis de causis spurii existimantur, aut in quibus e codicibus vera jam restituta est lectio. —

1. Lucret. VI. 433.

paullatim, quasi quid pugno brachiique
superne

conjectu tradatur.

Sic in omnibus editionibus, quod sciam, sine ulla Codd. varietate hic versus legitur. Scri-

batur necesse est *brachique*, cum verbum *brachium* primam syllabam producat, quod Struvium fugerat, qui aliud quid agens hunc versum tanquam Bentleii observationi adversantem in Addit. ad p. 13. libri laud. protulit. Idem jam Huschkius l. l. notavit. —

2. Virg. Aen. III. 385.

Et salis Ausonii lustrandum navibus
aequor.

Affert hunc versum Forbiger (de Lucretii Cari carmine etc. Lips. 1824. p. 76). At neglexit vir doctus, *Ausonii* esse nomen adjectivum, quod nominum genus geminum *I* in genitivo nunquam contrahit. — Idem monet Spengelius ad Varr. de L. L. p. 9. —

3. Virg. Aen. IX. 151.

— — — — Tenebras et inertia furta
* Palladii, caesis summae custodibus
arcis *

Ne timeant, nec equi caeca conde-
mur in alvo.

Jam Freinshemius ad Curt. IV. 13. 8. censuit, *Barmano* observante, hoc hemistichium ex Aen. II. 166. repetitum,

Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, caesis summae custodi-
bus arcis,

Corripuere sacram effigiem.

et ab alia manu adsutum esse. — Idem etiam Jacobum Bryant animadvertisse commemorat

Heynius, optime monens, totum hunc versum remorari impetum loquentis Turni. — Freinsheimii suspicionem Brunckius (praef. ad Virg. VI.) illa genitivi terminatione ab Augusti aetate aliena, confirmat. —

4. Versus Ennii, qui apud Cic. de Senectute init. legitur (cf. Ennii fragment. ed. Hesselius. p. 140):

O Tite, si quid ego adjuro curamve
levasso

— — — — —
Ecquid erit pretii. —

Legendum est: *Ecquid erit praemi*, ut jam Bentleius ad Ter. Andr. II. 1. 20. monuit, cum plures codices (cf. interpr. ad h. l.) praebeant veram hanc lectionem. — Mireris igitur Spangenbergium in nova editione fragmm. Ann. Q. Ennii p. 137. merum illud docti scilicet glossatoris commentum retinuisse. Etiam Heinrichium l. l. p. 157., qui totam hanc quaestionem aurium examine dijudicandum esse existimat, video probare lectionem *pretii*, de qua cum se ad Cic. de Republ. III. 11. disputaturum esse promittat vir illustrissimus, tam diu expectandum, et alteram lectionem *praemi*, quae codicibus nitatur, retinendam esse censeo. —

5. Hor. epist. ad Pison. 387.

si quid tamen olim

Scripseris, in Metii descendat judicis aures,

Jam Bentleius *Maeci* restituit e cod. Regim. *Meci* praeibente, quam lectionem contra Feam optime defendit Weichertus de M. Furio Bibaculo poeta §. 1. annot. 3 (Poetarum Latinorum etc. vitae et carminum reliquiae. Scr. coll. et edid. M. Augustus Weichert. Lps. 1830. p. 334.). Joa. Christ. Jahnus in edit. Hor. Lps. 1824. non recte scripsit *Meli*. —

I. b) Versus hexametri, de quibus quid statuatur, inter viros doctos nondum constat.

1. Versus Ennii, a Servio servatus (Spangenberg, l. l. p. 57. Hessel. l. l. p. 54.)

Tarquinius corpus bona femina lavat
et unxit.

Hunc versum, ut supra jam dixi, Heynius primus e Servii commentario ad Virg. Aen. VI. 219. attulit, ut Bentleii decretum non omni exceptione carere ostenderet. Aliter exhibet Donatus ad Ter. Hecyr. I. 2. 60. eundem versum:

Ex in Tarquinium bona femina lavat
et unxit.

Difficile est definire, utra vera sit lectio, cum plane incertum sit, quomodo hic versus cum antecedentibus cohaeserit, et auctoritas Servii et Donati par sit habenda. — Osannus (Anall. Critt. p. 173), qui lectionem, a Donato servatam, non cognosse videtur, conjicit *Tarquini*,

ut jam Fabritius, Weichertus (C. Valerii Flacci Argonaut. lib. VIII. p. 60.) monente, emendavit, trochaicum defendens frequentissima epicorum Romanorum et Graecorum consuetudine non satis accuratam numerorum habendi rationem in nominibus propriis; quam sententiam confirmare studet testimonio Servii ad Virg. Aen. I. 343. cf. Brunckius ad eund. I. p. 425. — Sed meliora, ni fallor, docet Weichertus l. l., ex cujus sententia Romani hanc numerorum licentiam sibi passim indulserunt in nominibus peregrinis, nusquam in nominibus domesticis, nisi ubi literarum natura variationem non vetabat; cf. Obbarius ad Hor. Epist. I. 10. 26. p. 49. Jahn. ad Sabin. epist. I. 67. et ad Hor. Od. III. 4. 9. — Propterea igitur Weichertus verum, quem nobis Donatus servavit, ab Ennio profectum esse existimat, alteram vero lectionem, a Servio citatam, explicationem habet librarii, memoriae lapsu ortam. — Qua in re virum doctissimum falsum esse, mox videbimus. Restat adhuc, ut commemorem conjecturam viri docti G. P. (Pinzgeri?), in ephem. liter. Jen. 1823. No 76. p. 126. propositam, qui legendum censet: *Tarcūini*, quod Spangenbergium fugisse videtur, qui in annotatione ad h. l. p. 57. eodem modo insolitam genitivi formam removere studet. — At nemini, credo, haec plane inaudita forma probetur. Nec emendatione ulla opus est. Totum

enim Ennii locum, multo auctiorem, Merula invenit in Glossar. Fomerii Ms: *Tyrannus βασιλεύς. Ennius Annalibus:*

postumque turanni

Tarquini corpus bona femina lavat
et unxit.

Glossar. lectionem *postumque* Merula jam emendavit. Quae cum ita sint, simul Servii lectionem probatam et Bentleii observationem confirmatam videmus. Nam *Tarquini* non est nomen substantivum sed adjectivum, cum verbo *turanni* conjungendum. Idem jam dudum Fr. Aug. Wolfius. V. S., suspicatus est ad Hor. Sat. I. 3. p. 11. et ut ostenderet nomina adjectiva, etiam ea, quae a nominibus propriis deriventur, semper formare genitivum per *ii*, attulit locum Virg. Aen. III. 316. *Clarii-Apollinis*. Hoc ultimum Weichertii causa moneo. Ceterum conferatur similis locus Virg. Aen. XII. 75. *Phrygio* mea dicta *tyranno* — refer. —

2. Lucret. VI. 743.

Remigii oblatae pennarum vela remittunt. Codicibus compluribus *Remigi oblatae* praebentibus (cf. Hushkium et Forbigerum l. l.) Wakefieldus conjicit *Remigiom oblatae* et Struvius *Remigium oblatae*. Magnam sane veritatis speciem prae se fert Wakefieldi emendatio, cum *Remigiom* per compendium scribi posset *Remigio*. nihilominus tamen ea ab Hushkio

improbatur, cui Codd. scriptura, modo commemorata, vulgatam librorum lectionem *Remigii oblitae* confirmare potius, quam incertam reddere videtur. Cujus rei rationem, cum nulla hujus sententiae argumenta a viro egregio prolata sint, me quidem non perspexisse, ingenue fateor. — Nec Forbigero, solutae genitivi formae defensori, Wakefieldi emendatio placet, quippe cui verisimilius esse videatur, ultimam verbi *Remigio* literam e sequenti voce oblitae adtractam esse. Mireris sane, viros doctissimos tantum operae posuisse in sanando loco, qui nulla emendatione eget; verissima enim est Codd. lectio; sejungas modo verba, quae in Codd. conjuncta leguntur:

Remigī oblitae pennarum vela remittunt.

Nonnunquam enim syllaba longa, quae litera vocali terminatur, corripitur litera vocali sequente, ut Virg. Aen. V. 261.

Victor apud rapidum Simoënta sub
Ilið alto.

Ovid. Metam. III. 501.

— dictoque vale valē inquit et Echo.
et ut e Lucretio etiam exemplum afferam, Lucret. V. 7.

Nam sī ut ipsa petit.

Copiosius de hac correptione disputant Bendl. ad Hor. Od. III. 14. 11. et Schneider. Gramm. lat. Tom. I. 1. p. 104 seq. et p. 141 seqq.,

ubi tamen fragmentum Lucilii apud Festum s. v. *Tapullam legem* omissum est:

Tapullam rident legem collegae Opimi. Quod ad vulgatam lectionem *Remigii* attinet, neminem fugit, hanc solutam genitivi formam a scribis profectam esse, qui terminationem aetate sua usitatam, in veterum scripta intulerint. Quod apparet cum e comicorum locis, de quibus mox disputabimus, tum praecipue e Lucretii versu (VI. 433), supra jam tractato. —

3. Lucret. V. 1004.

Improba navigii ratio tum caeca jacebat
Bothius ad Plaut. Asinar. III. 1. 2. (v. 485 Both.), qui primus, ni fallor, hunc versum notavit, conjecit *navigiis*, cujus conjecturae explicatione aegre caremus. — Quod cum Osannus l. l. etiam animadverteret, legendum censuit *navigiūm* i. e. navigiorum, quam emendationem nescio an injuria Weichertus l. l. nominaverit difficilem, si verbum navigium per compendium scriptum esse sumamus. Removetur quidem hac emendatione genitivi inusitata terminatio, quod non improbandum est, si hic unus locus Bentleii observationi adversetur. Attamen restat, etiamsi hanc Osanni emendationem admittas, difficultas gravissima, de qua Weichertus primus optime monens „*Navigii*,“ inquit, „aperte h. l. positum est pro *navigationis* et *ratio* periphrasi inservit,

ut sit dictum pro *improba navigatio*, unde patet neutram illarum correctionum (nec Bothii, nec Osanni) posse admitti. Fateor me nihil praesentis auxilii adferre posse huic loco, qui vel ideo damnandus est, vel ita expediendus, ut statuamus, hanc genitivi formam poetas passim sibi indulsisse. — Nam in vita communi illam formam in usu fuisse, non est, quod dubitemus, quia alias vix ausi fuissent seriores scriptores novam et inauditam casus secundi flexionem introducere.“ Non possum, quin viro doctissimo plane assentiar, eo tantum excepto, quod in vita communi solutam genitivi formam Lucretii temporibus in usu fuisse censet. Quod sine dubio non contendisset ipse Weichertus, si ei Charisii locus notus fuisset. Illa terminatio genitivi, in $\bar{i}i$ desinens, si re vera tam nova atque inaudita fuisset, quam Weichertus censet, non esset sane, quod ei non assentirer. At haec secundi casus flexio tam nova non erat. Immo erat primitiva, quam vocant, quae in vita communi, ut fieri solet, contrahebatur. Sed de hac re supra jam disputavi. Neque opus est hac Weichertii defensione, quia hunc versum Lucretii non esse, sed interpolatoris cujusdam luce clarius ostendi potest. Jam vir doctus in ephem. Jen. l. l. monet, superfluum esse hunc versum, cum eandem sententiam, homines iis temporibus naves non habuisse, Lucretius paulo

ante v. 999 protulerit; valde abhorrere etiam hunc versum, per se jam languidum, a simplice scribendi ratione, cui Lucretius studuerit. Quae quamquam recte monita esse videntur, tamen ingenue fateor, me propter haec sola argumenta non damnaturum esse hunc versum, nisi aliud idque certissimum haberem argumentum. *Rationem navigii* enim hoc loco nihil aliud significare posse, quam *rationem navigationis* sumamus necesse est, ut sensus in hoc versu insit. Quod si ita est, extra omnem dubitationem est positum, hunc versum non esse Lucretii. — Nam hanc significationem habere verbum *navigium* cadentis demum Latinitatis temporibus, testis est Joh. Fr. Gronovius intelligentissimus iudex proprietatis Latinae, qui in Observatt. in scriptor. ecclesiast. Monobibl. Daventriae 1651. 12. p. 172. dicit: „*Navigium* sequior Latinitas dixit pro *navigatione*. neminem certe, qui sic accipiat, antiquiorem novi Serbidio Scaevola, qui sic locutus est in L. CXXII. D. de V. O.“ — cf. Giphani. Observ. Ling. lat. p. 145. Oudendorp. ad Cic. de Inv. I. 1. 34. §. 358. p. 481. ed. Lindem. Duker. de Latin. Ict. p. 365. — Propterea etiam Cic. ad Herenn. IV. 44. §. 275. p. 370 edit. Lindem. lectio complurium Codd. *in navigio* pro *in navigando* improbanda est. —

4. Versus Virg. Aen. III. 702.

Hinc altas cautes projecta saxa Pachyni
Radimus, et fatis nunquam concessa
moveri

Adparet Camarina procul, campique
Geloi,

Immanisque Gela *fluvii cognomine*
dicta.

Arduus inde Acragas ostentat maxima
longe

Moenia, — — — — —

Quamvis Martinii emendatione: *a fluvio cognomine dicta*, quam Jacobus Disquisition. Virgilian. P. I. Colon. 1830. 4. p. 8. dignam habet, quae in contextum recipiatur, soluta genitivi forma facillime removeatur, tamen haec Martiniana correctio non ita comparata est, quin de veritate ipsius dubitem. Mihi enim persuadere omnino nequeo, praepositionem *a* cum longa syllaba, in $\bar{a}$ desinente, ipsa synaloephe coalescere, cum, si quis numeri metrici ratione habita, hunc versum legat, plane nesciat, utrum adsit praepositio, necne. Quae lex cum a melioribus aetatis Augustae poëtis, quod sciam, tum a Virgilio semper observata est. Ceterum rem aliter se habere, si syllaba *correpta*, quae in $\bar{a}$ desinit, praepositionem *a* sequentem habeat, optime scio. cf. Virg. Georg. III. 302. — Quid autem? Num soluta genitivi forma, in $\bar{ii}$ desinens, Virgilio imputanda est? — Minime. Vereor enim, ne Mar-

tinus glossatorem emendaverit. Dubitationem, genitivo *fluvii* jam motam, auget varia lectio codd. Parrhas. et Hamburg.: fluvii *de* nomine dicta. — Versum, a Virgilio imperfectum relictum, explevit fortasse glossator, qui cum apud scholiastas et lexicographos Graecos de etymologia oppidi Gelae varias variorum sententias legisset, eam derivationem, quae sibi probata erat, haud indignam habuit, qua Virgilii hemistichium integrum redderet hexametrum. Etiam Servius meam sententiam firmare videtur, cum ad verba: *Immanisque Gela*, hanc addat interpretationem: Civitas, a flumine nominata, sicut campi Geloi. — Cur, quaeso, Servius lectorem idem edocere studet, quod iisdem fere verbis dictum quivis apud Virgilium legere poterat? Nonne verisimile est, grammaticum in suo Virgilii exemplo ultima versus verba: *fluvii cognomine dicta*, non invenisse? — Monendum autem est, et glossatores et lexicographos enixe inquisivisse in oppidi Gelae, parvi quidem et non ita noti, nomen. cf. Suid. Tom I p. 470. Kust. Etym. magn. p. 204. Lips. Steph. Byzant. de urb. ed. Abr. Berkelin. Lugd. Bat. 1694. p. 265 sq. Vibius Sequester de fluminibus p. 10. et annot. p. 116 seq. Oberl., qui fere omnes, pluribus variorum sententiis de hujus oppidi etymologia commemoratis, Thucydidem VI. 4. sequuntur, urbem a fluvio nomen accepisse

narrantem. cf. etiam Goeller. de situ et origine Syracus. p. 265. — Etiam poëtae Latini posterioris aevi, eruditionis speciem prae se ferre studentes, simulatque urbis Gelae mentionem fecerunt, semper addiderunt, unde haec urbs acceperit nomen suum. Sic Silius Ital. XIV. 218. Venit, ab urbe trahens nomen, Gela: — — — et Claudian. de rapt. Proserp. II. 58. — — — nomenque Gelan qui praebuit urbi, —. At inquires, haud verisimile est, in narratione continua Virgilium reliquisse versum, quem postea retractaret et absolveret. — Audio; et e pluribus locis unum afferam similem, eumque ex eodem Aeneidos libro sumptum, cujus hic versus est, de quo disputatur. — Similiter enim Virgilius hemistichio orationem continuam interrumpit Aen. III. 470.

Sunt et sua dona parenti.

Addit equos, additque duces;

Remigium supplet: socios simul instruit armis.

A glossatore igitur, fortasse ex imitatione Aen. VII. 702. *Fratri Tiburti dictam cognomine gentem*, verba: *fluvii cognomine dicta* profecta ideoque uncis includenda esse arbitror. Ceterum silentio non praetereundum est, veram causam, cur Martinius emendatione hunc Aeneidos versum sanare studuerit, Philippum Wagnerum non satis perspectam habuisse. Existimat enim vir doctissimus in Jahnii ann.

philoll. 1830. II. 1. p. 81., omnem difficultatem positam esse in voce *cognomine*, quam ut defendat, affert versum Aen. VII. 702. quem modo apposui. At justī et attentī judicis partes agere debuit Wagnerus et sicut ad Virg. Georg. IV. 564. Tom. I. p. 690. ed. noviss. Heynian. Lps. 1830. pluribus argumentis allatis, quibus versus Georg. 563 — 566. Virgilio vindicaret, etiam contractam genitivi formam addidit, ita etiam hoc Aeneidos loco genitivum, in *īī* terminatum, indicium habere debebat versus non a Virgilio confecti, aut saltem vitio aliquo laborantis. — Quod cum non fecerit, non mirandum est, eum ad D'Orvillii sententiam accessisse, qui, inductus Ovidii versu Fast. IV. 470.: *Et te vorticibus non adeunde Gela*, vocem *immanis* cum verbo *fluvii* conjungendam esse censet. — Equidem in apposito explicando Jacobo plane assentior. Is enim l. l. „Id saltem,“ inquit, „conjectura licet, agri Geloi faciem illis, qui e longinquo adnavigabant, saxis fortasse circumjacentibus et per litus dispersis paullo horridiorem atque tetriciorem visam fuisse.“ —

5. Versus Manilii II. 740. a Rich. Benteio ad praef. ad Man. p. XIII. et Forbigero l. l. allatus:

Major in effectū minor est; quod partibus ipsis

Dodecatemorii quid sit, quod dicitur
esse

Dodecatemorium. —

Tractandus est versus poetae, cujus de aetate utrum primis, an extremis Augusti temporibus vixerit, alii aliter sentiunt. Bentleius enim, vel potius filius fratris Bentleii, in praef. ad Manil. p. XIII. praeter alia argumenta, quibus evincere conabatur, Manilium vixisse ineunte Augusti aetate, etiam hoc attulerat, quod genitivi in *īī* desinentes nusquam apud Manilium invenirentur. Apponam totum locum ex ista Bentleii praefatione, cum rara sit Bentleiana Manilii editio, cujus usum debeo liberalitati Caroli Morgensternii, a consil. status, mihi praeceptoris summe venerandi. „Tum ex ipsa operis inscriptione,“ inquit Bentleius, „tum ex aliis locis infinitis abunde liquet auctorem hunc tempore Augusti fuisse. Unum modo aliud proferam argumentum, quod hanc nostram opinionem amplius confirmat et omnem omnino scrupulum de ea re videtur eximere, ex ejusdem Viri doctissimi notis ad Ter. Andr. II. 1. 20. ubi haec habet: (Sequitur observatio illa Bentleii, qua tota haec disquisitio de genitivo orta est.) — Cum igitur noster habeat *consilium*, *auxilium* — — nunquam vero *consilii*, *auxilii*, licet ceteris casibus obliquis saepissime utatur: omnino concludendum est, illum vixisse ante hunc inductum morem. Ne-

que enim credibile est, eum adeo religiose ab usu horum genitivorum, qui quidem tantas sibi attulissent commoditates, abstinere voluisse, si quidem sibi ex more sui saeculi iis uti licuisset. — Ne quid tamen dissimulemus, Noster semel quidem habet *dodecatemorii*: cum vero hoc sit verbum plane Graecum, probabile est, scriptum etiam fuisse literis Graecis δωδεκατημορίον; utcunque vero sit, haec unica certe exceptio ad hanc nostram rationem infirmandam haud valebit.“ — In contextu vero Bentleius retinuit *dodecatemorii*. Sed de hac re aliter judicat Wolfius in Analect. Tom. I. p. 61., Bentleii argumentum speciosius quam verius appellans. — Diligenti enim indagatione, a juvene quodam docto instituta, sibi persuasit vir summus, uno eoque dubio loco excepto (sine dubio idem est, de quo disputamus) nusquam legi apud Manilium solutam genitivi formam, alteram vero genitivi terminationem, in ī exeuntem semel deprehendi Lib. III. 92. *sors est speranda negoti*; et, quod mirum esset, ne adjectivorum quidem genitivos, ut *dubii*, *medii* simm. in toto carmine inveniri. — Propterea igitur Wolfius censet, Bentleium hos genitivos, sive casu sive consilio a Manilio non usurpatos, falso habuisse argumentum temporis, quo vixerit Manilius, cum ex nihilo nihil comprobetur. — Ceterum non satis diligenter Manilium perlegisse videtur juvenis ille

doctissimus, cum praeter unum illum locum III. 92. contracta genitivi forma etiam his locis inveniatur: Lib. I. 793. et *Claudi* magna propago; *sagittari* I. 689. II. 211. 280. 560. 570; *aquari* II. 233. 464. 505. IV. 449. V. 490. — Genitivus *Juli*, qui Lib. V. 511. (ed. Scal. Lugd. Bat. 1550. 4. p. 124. 27) legitur, jam propter metrum improbandus est ejusque loco Bentleius recte reposuit *jubar*. — Quod Wolfius dicit, nusquam legi apud Manilium genitivum nominum adjectivorum, ut *medii*, *eximii* simm., in eo falsus esse videri potest, si quis editione Scaligeriana utatur, ubi hi versus leguntur II. 905.:

Sed *medii* post astra die curvataque
primum

Culmina nutantis summo de vertice
mundi

Degere Phoebus amat.

Sed *medii* — die (prisca forma pro *diei*) est Scaligeri conjectura. Codices habent: *Sed medium post astra diem*, e qua scriptura Bentleius restituit: *Sed medium post articulum*. Restat locus ubi ipsi Codices iique optimi genitivum in *ii* terminatum exhibent, IV. 123.:

Nunc tibi signorum mores, summumque
colorem

Et *studii* varias artes ex ordine red-
dam.

Sic habet Cod. Paris. et Regiomont., quam

lectionem Scaliger quoque retinuit. Bentleius vero hunc versum sic exhibet:

Et *studia et* varias artes ex ordine
reddam.

nihil quidem monens, utrum conjectura sit, an lectio codicum. Confirmatur quidem haec mutatio versu 135.

Haec studia et similes dicet nascentibus *artes*

nihilominus tamen vereor, ne falsa sit Bentleii lectio. Sed de hac re infra meam sententiam proferam. —

Diu incertus eram, ut ingenue dicam, quid de Manilii versu II. 740, ubi *dodecatemorii* legitur, statuerem. Initio enim commotus auctoritate Wolfii, hunc locum dubium nominantis, genitivum *dodecatemorii* non facili quidem conjectura amovere tentabam. Emendabam enim:

Major in effectum minor est: quod
partibus ipsis

Dodecatemori *insit idem*, quod dicitur
esse

Dodecatemorium.

Describit enim poeta aliud Dodecatemorii genus, quod dicitur dodecatemorium dodecatemorii. cf. Scalig. ad h. l. p. 185. — Quod Bentleius proposuit, scribendum esse *δωδεκατημορίον*, id propterea non faciendum censeo, quod nusquam apud Manilium, quod sciam,

verba Graeca Graecis scribuntur literis, sed semper proferuntur terminatione latina. — Retiam atque etiam considerata, hunc versum nulla emendatione egere, sed aliter de eo statuendum esse existimo. — Mihi enim persuasum est, veram esse opinionem Olai Borrichii cogitatt. de aetat. ling. Lat. p. 10. et Gerh. Jo. Vossii de poett. Latt. p. 36., qui Manilium aliquot annis ante excessum Augusti carmen illud Astronomicon scripsisse existimant (cf. etiam Passow. Grundzüge der Gr. und Röm. Literaturgeschichte. Berl. 1816. p. 30), cum Varianae cladis quinquennio ante mortem Augusti illatae, poëta fecerit mentionem lib. I. 895. seqq. — Accedit, quod nuper Bernhady verissime monuit in Adumbratione literatarum Romanae. Halis 1830. p. 224., Manilium IV. 764.

Est Rhodos hospitium recturi principis orbem,

respicere ad Augusti et Tiberii historiam. cf. etiam Schneider. Gramm. Lat. I. 2. p. 680. — Egrege confirmatur horum virorum sententia eo, quod utraque genitivi forma a Manilio usurpata est. Propterea etiam supra dixi, retinendam esse Codd. lectionem IV. 123. *Et studii varias artes*, nisi forte altera quoque Benteleiana lectio e codicibus hausta est. Nec tamen probandum est, quod Scaligerus fecit, qui lib. II. 712. in contextum contra codices

genitivum solutae terminationis (*dodecatemorii*) inferre volebat, praecipue cum codicum lectio optimum praebet sensum, modo cum Bentleio verba recte distinguas. —

6. Versus Ennii (p. 157. Hessel.)

Brundusii sargus bonus est: hunc,
magnus erit si,

Sume.

Locus hic Ennii, a Forbigero allatus, legitur apud Apulejum Apolog. Tom. II. p. 487. ed. Oudend. — Cum omnes, quos tractavimus, poetarum loci Bentleianae observationi non modo non adversentur, sed etiam Viri summi sententiam, grammaticorum testimoniis jam probatam, magis confirment, verisimile est, ne certum dicam, hunc versum, qui solus Bentleii refragetur decreto, vitio aliquo laborare, utique removendo. — Codd. lectio est *Brundusii*, excepto Cod. *D' Orvilliano*, qui *Brundini* habet, scribae errore, ni fallor, pro *Brundisii*. — Nulli editorum soluta genitivi terminatio offensioni fuit. Turnebum quidem *Brundusiis* scripsisse monet Petr. Colvinus, quem tamen in Ennii versu ex emendatione Turnebi describendo errasse puto, cum in ea, qua utor, Turnebi adversariorum editione Basiliensi excusa anno 1581. fol., Advers. XXI. c. 21. p. 749. *Brundusii* legatur. — Nec intelligo, quid sibi velit illud *Brundusiis*. Formatur enim, quod sciam, a verbo *Brundusium* no-

men adjectivum *Brundusinus* vel *Brundusianus*, nusquam vero *Brundusius*. — Fortasse legendum est:

Brundusio sargus bonus est: — — —
simili ratione, qua in Lucilii fragmento apud
Fest. s. v. *sargus* p. 481. 8. dicitur:

quem praeclarus helops, quem *Aegyptio sargus* movebit.

Sic apud Plautum legitur Merc. V. 2. 99. *video ibi hospitem Zacyntho*. — ib. V. 102. —
cf. Dacer. ad Fest. l. l., qui hanc loquendi
rationem ex imitatione Graecorum ortam esse
monet. — Aliena sunt exempla, quae a Rud-
dimanno Inst. Gramm. Lat. P. II. p. 274 sq.
afferuntur. Nec tamen scribis tribuenda est
illa mutatio ablativi in genitivum, sed ipsi
Apulejo, qui cum non e vetusto aliquo Ennii
Edesphagiticorum (de hac libri inscriptione cf.
interpr. ad Apul. Apolog. T. II. p. 483 sq. Oud.)
exemplo describeret hunc versum, sed e me-
moriam eum laudaret (ut ipse dicit l. l. p. 484:
„Paucos versus memini, eos dicam.“), sine
dubio cum vulgari dicendi ratione etiam geni-
tivi terminationem, quae tum in usu erat,
Ennio intrusit. Sed non possum, quin alteram
emendandi rationem commemorem, quae nescio
an mea qualicunque faciliior et praestantior sit.
Initio enim, quomodo versus Ennii liberandus
esset insolito illo genitivo, cum ipse nescirem,
Joa. Val. Franckius, Vir eximia doctrina et

excellenti ingenio insignis, mihiq[ue] praeceptor carissimus et amicus vere patrius, quem dira necessitas nimis mature eripuit et amicis et litteris, hanc emendandi viam ostendit. Legendum esse censet *Brundisi*, producta syllaba penultima, ita ut in Hor. Sat. I. 5. 104:

Brundisium longae finis chartaeque
viaeque

et simm. verss. verbum *Brundisium* per synizesin tribus syllabis pronunciandum esse statuamus. Simili certe synizesi uti debemus, qua difficultatem expediamus in verbo Mamurii positam, quod secundum Broukhusium ad Prop. I. — — — saepius apud Ovidium (Fast. III. 383. 389. 392.) secunda syllaba correpta legitur, cum e vocativo *Mamuri* apud Prop. IV. (V.) 2. 61. appareat, longam esse verbi *Mamurius* antepenultimam. Etiam Graecis est *Μαμυρίσιος*. — Quod ad v. *Brundisium* attinet, Graeca etiam forma *Βρεντήσιον* sive *Βρενδήσιον*, de qua conferatur Schneiderus ad Varr. I. 8. p. 276. confirmare videtur syllabae antepenultimae productionem. — *Brentesium* legitur Digest. lib. 45. tit. 1. 69. 22. (Torrentin), ut Forcellini monet in lex. Lat. s. v. *Brundusium*.

II. Versus poetarum scaenicorum.

1. Plaut. Asinar. III. 1. 2. (Bothe v. 485)

Αἴ ita tu es animάτα, ut qui expers
mātris imperiū sies.

Sic in omnibus editionibus olim valgebatur hic versus. Non opus est emendatione Jo. Brantii, *imperiti* conjicientis, quam Bothius recepit, modo cum Osanno in Anal. crit. p. 173. restituas: *imperit sies*.

2. Plaut. Mil. III. 2. 51. (Bothe v. 856)

Quaesó tamen tu meám partem in-
fortúnii,

Si dívidetur, me ábsente accipitó
tamen.

Sic omnes editt. ante Bothium, qui, in animadversionibus de hoc loco nihil quidem monens, reposuit:

Quaesó tamen tu pártē infortúní
meam.

Quae correctio, Osanno l. l. monente, Reizio debetur. — Restituitur fortasse vera lectio faciliore medela, quam illa verborum transpositione, de qua Osannus etiam dubitare videtur, dicens: „sed certa haec transpositio non est: corruptam autem esse vulgatam, patet, quum praeter hunc locum nullus in Plauto reperiatur adversarius, qui non facile emendari possit.“ Quid igitur, si legamus:

Quaesó tamen, tu meám partem, in-
fortúnium

Si dívidetur, me ábsente accipitó tamen

Vulgata lectio *infortunii* e scripturae compendio *infortuni*, in Codd. solemni, orta est. —

3. Merc. prol. 10.

Graece haec vocatur Emporus Philemonis.

Eadem Latine Mercator Marci Attij Codd. habent *mattici* (cf. Muret. Varr. Lectt. 18. 9.) et antiquissimarum editionum scriptura est *martici*, testante Bothio. — Quapropter Muretus legendum censuit: *Marci Atti* quod senario non convenit. Bothius, codicum vestigia sequens, conjecit: *M. Attici* i. e. *Marci Attici*, cognomen explicans de Plauti studio atticissandi (cf. Men. prol. 12.). — At vehementer vereor, ne nemini Bothius hanc suam conjecturam probaverit; Osanno certe l. l. p. 175. non probavit. — Non possum autem, quin plane assentiar viro doctissimo l. l. p. 172, totum versum ab aliena manu adsutum esse suspicanti, quippe quo omnis versuum contextus valde interrumpatur. — Nec mirandum est, idem in prologo factum esse, quod in postremo hujus fabulae actu, qui glossatorum interpretationibus et commentis scatet, jam pridem viri docti reprehenderint. — Spengelius quidem ad Varr. de ling. Lat. p. 11. hunc versum Plautinum habet, quod non mirum est, cum solutam genitivi formam juxta alteram contractam rarius quidem, sed tamen nonnunquam usurpatam esse arbitretur. — His ab Osanno l. l. tractatis versibus addas:

4. Mil. Glor. II. 4. 11. (Bothe v. 364.)

Ubi istic bonus servus, qui *propudi*
me máxume innocentem

Falso insimulávit

Sic codd. contra metrum. Bothius transposuit:
servus, própudi me qui máxume innocentem,
et Lindemannus (Plauti comoed. tres. Lips.
1823.): *servus, própudi qui me máxume in-*
nocentem. — Mihi quidem transpositione ver-
borum non opus esse videtur, modo scribatur
propudi pro *propudi*

Ubi istic bonus servus, qui própudi
me máxume innocentem

Falso insimulávit.

Apud Terentium duo tantum reperti sunt loci,
ubi soluta genitivi terminatio olim legebatur,
quos locos e codicibus, meliorem lectionem
praebentibus, Bentleius jam emendavit.

5. Ter. Andr. II. 1. 20.

Néque pol consilií locum habeo, né-
que auxilii cópiam.

Bentleius versum e duobus codicibus et ex
Eugraphio sic correxit:

Néque pol consilí locum habeo, néque
ad auxilium cópiam.

6. Ter. Andr. III. 2. 38.

Íd consilii cápere, cur non díxti ex-
templo Pámphilo?

Omnes Bentleii codices praeter unum praebent:

quenti versu posita, desint. — Utramenque igitur, Franckii vel meam, versus restituendi rationem probas, id tamen concedas necesse est, in hujus versus fragmento, a Varrone servato, vocem *gladii* glossema esse, quo explicetur rarius vocabulum *lingula*. —

Omnes, quod sciam, tractavi versus, qui Benteleiano decreto aut adversantur aut adversari videntur. Quibus diligenter examinatis tantum me effecisse spero, ut ea, quae, solis Lucilii et grammaticorum veterum testimoniis adhibitis, de genitivo in *i* desinente statuerim, egregie poëtarum usu confirmari non temere dixisse videar. Jam progredi licet ad virorum doctorum, quibus Benteleianum praeceptum non probatum est, sententias examinandas. Quod eo facilius expedire possum, quo copiosius omnia fere, quae huc spectant, jam supra tractata sunt. Praeter Struvium et Weichertum, quorum dubitationes supra p. 39. commemoravi, exstiterunt Huschkius *Analectt. liter.* p. 50 seqq., Forbigerus in libello de *Lucretii carmine* p. 75 seqq. et ad *Lucret.* V. 1004. p. 445., cui Spengelius ad *Varr.* p. 9. assentiri profitetur, Jahnius ad *Ovid. Metam.* XV. 727. et Heinrichius ad *Cic. de re publ.* p. 155 seqq. — Cum vero Huschkiï dubitatio, mota nonnullis poëtarum locis, in quibus soluta genitivi terminatio invenitur, praecipue Lucilii versibus nitatur, ad ea lectorem ablego,

spicuitatis causa, quam Forbigerus ipse solutae genitivi terminationis causam habet, in linguam aliquam introductae sunt, tantum abest ut vitae communi debeantur, ut a scriptoribus inventae et usurpatae sint, qui his similibusque remediis perspicuitati, in vita communi ipsa viva voce effectae, consulere studuerint. — Si vero duarum vocis terminationum altera contracta et brevior jam ante literarum usum in ore populi ita obtinuit, ut soluta et longior terminatio ex usu vitae communis plane evanesceret, non potuit fieri, quin scriptores contractam illam terminationem, quae sola in usu esset, etiam in scriptis retinerent, donec accuratiore linguae studio, quod apud unumquemque populum posterioribus tantum temporibus oriri notum est, cum multa et varia literarum monumenta jam exstant, altera longior vocis forma, ratione plus, quam consuetudine probata, introduceretur. E cultiore enim oratione, quae non minus in his minutis, quam in verborum delectu, orationis compositione et colore observatur, multa progressu temporis in vulgarem loquendi rationem transire solent. — Non opus esse videtur singulis probare exemplis. Ipsa enim rei natura omnesque vivae linguae veritatem nostrae sententiae testantur.

Transeo ad Jahnii sententiam examinendam. Commemoratis iis locis, in quibus

hac genitivi terminatione disputatur, sic pergit vir doctissimus. „Nescio tamen,“ inquit, „an non multum a vero aberret, qui statuatur, hos genitivos semper in $\bar{ii}$ flexos fuisse, sed hoc duplex $\bar{i}$, cum prius quam celerrime pronuntiaretur, ita coaluisse, ut fere unam tantum syllabam audires. Hoc enim suadet codicum (quos hac in re non magni aestimandos esse perperam censet V. D. in Ephem. Jen. l. c.) et monumentorum antiquissimorum auctoritas. V. Schneider l. c. Sic in Monum. Herculanensi (Morgenblatt. 1819 Kunstbl. 4.) *Bisellii honor*. Hinc etiam facile explicatur, qui factum sit, ut Nigid. Figul. ap. Gellium XIII. 25 et Serv. ad Virg. Aen. I. 451. monerent, genitivum *Valeri* ictum habere in penultima, a quibus Priscian. p. 739. P. in eo tantum discedit, quod etiam Vocabulum *Valeri* ictum in penultima habuisse censet. Quis autem ap. Cicer. Cat. Maj. 14, 10 (?) scribat *studi* pro *studii*? Poëtae sane hoc duplex $\bar{i}$ propter brevem prioris pronuntiationem plerumque in unam syllabam per synizesin, ut bene statuit Nicolaus Nicolai in Burm. Syllog. Epp. T. II. p. 213., contraxerunt, neque tamen utrumque solvere plane spreverunt. v. Lucret. V, 1004; VI, 743. quae loca frustra tentarunt Viri Docti.“ — Qualis sit in his rebus codicum auctoritas jam supra p. 7. expositum est. — Aliquanto majoris momenti

esse auctoritatem, quae antiquissimis nitatur monumentis, non infitior. — Tantam vero eam non esse, qua totum Bentleii decretum ever-tatur, ex iis patet, quae Schneiderus Gr. lat. II. 1. p. 60, ab ipso Jahnio citatus, vere mo-net, in monumentis antiquissimis saepe inve-niri duplicem literam $\bar{ii}$ positam pro simplici $\bar{i}$ eo tantum consilio, ut longa syllaba de-signaretur (cf. Quintil. I. 4. 10. *Veteres ge-minatione vocalium velut apice utebantur*. — Inde etiam explicanda est plusquamperfecti forma, Tullio saltem inaudita, *audisset* pro *audisset*, cf. Goer. ad Cic. Acad. I. 1. 1.); contra aliis in locis per compendium scri-ptam esse I modo pro duplici $\bar{ii}$, ut *regI* pro *regii* simm., 'modo pro longa vocali $\bar{i}$. — Accuratius de hoc scribendi genere disputat Schneiderus Gram. lat. I. 1. p. 96 sq. — Quae cum ita sint, neminem fugit, quam an-ceps sit, etiam ex antiquissimorum monumen-torum scriptura aliquid certi constituere de vera genitivi terminatione. Accedit, quod ne-que in nummis, neque in inscriptionibus, ante Augusti tempora factis, inventus est genitivus in $\bar{ii}$ terminatus. — Genitivus enim *Bisellii*, quem Jahnus e Monum. Herculansen-si commemorat, nullam habet probandi vim, cum tem-pus, quo illa inscriptio facta sit, non accurate definitum esse videatur. Equidem de hac re decernere nequeo, cum mihi liber, ad quem

ablegat Jahnus, Morgenblatt. 1819. Kunstbl. 4., non ad manum sit. Addam tamen ipse genitivum in $\bar{ii}$ desinentem: *C. Pomponii* e tessera hospitali, in Africa reperta a Franco-gallis in expeditione Algeriana anno 1830, quae typis excusa est in Seebodii et Jahnii novis annalibus philolog. et paedagog. Lips. 1831. I. 2. p. 227. Annus vero, quo haec tessera data est, hucusque est incertus. Sed missis his cum e codicibus tum e monumentis repetitis auctoritatibus, ipsa Jahnii sententia, „hos genitivos semper in $\bar{ii}$ flexos fuisse, sed hoc duplex $\bar{i}$, cum prius quam celerrime pronuntiaretur, ita coaluisse, ut fere unam tantum syllabam audires,“ haec sententia, inquam, per se spectata, non multum habet, quo commendetur, nec diversa grammaticorum sententia de accentu, in vocativo ponendo, confirmatur, quod equidem intelligam. Si enim duae literae vocales diversi soni se excipiunt, atque unam efficiunt syllabam, coalescunt aut in longam vocalem (*siemus* in *simus*), aut in diphthongum (*aureis* in *aureis*, Virg. Aen. VIII. 553.), aut in sonum per synaeresin mixtum (*semine oriundi* Lucr. II. 990); sin vero literam vocalem eadem vocalis litera sequitur, aut unaquaeque per se pronuntianda est, aut ambae literae vocales in unam eandemque longam contrahuntur (*obiit* in *obit*; *gratiis* in *gratis*) cf. Schneid. Gr. Lat. I. 1. p. 89 seqq. et p. 116 seqq. —

Quod ad accentum vocativi et genitivi attinet, initio monendum est, Prisciani praeceptum cum Servii verbis plane congruere, a Prisciano vero et Servio Nigidium differre. Acuebatur enim, ut Nigidius Figulus refert, in vocativo *Valeri* syllaba antepenultima, in genitivo vero penultima. — Priscianus autem (VII. 5. 18. Tom. I. p. 303 sq. Krehl.) haec praecipit: „Juniores autem gaudentes brevitate per abscisionem extremae protulerunt pro *Virgilie Virgili*, et pro *Mercurie Mercuri*. Horatius in primo Carminum: *Mercuri facunde nepos Atlantis*. In eodem: *multis ille bonis flebilis occidit, nulli flebilior, quam tibi, Virgili*. Unde accentus perfecti vocativi in his servatur. Si enim non esset abscisio, debuerunt hujusmodi vocativi, id est, qui in $\bar{\text{T}}$ desinentes penultimam correptam habent, antepenultimam acuere, ut *Virgili*, *Mércuri*, quod minime licet: nam penultimam acuimus. In abscisionibus enim, si ea vocalis, in qua est accentus, integra manet, servat etiam accentum integrum, ut *audivit audit, nostrâs nostrâs, illicce illic*.“ — Eandem sententiam profert Servius ad Virg. Aen. I. 451.: „Sane plerumque accentum suum retinet sermo corruptus, ut *Mércuri*, *Domiti*, *Ovidi*: tertia a fine debuit habere accentum, quia penultima brevis est, sed constat haec nomina apocopen pertulisse: nam apud majores erat idem voca-

tivus qui et nominativus, ut *hic Mercurius*,
o Mercurius; unde cū licet brevis sit, etiam
 post apocopen, suum servat accentum.“ —
 Haec omnia ad solius vocativi accentum spe-
 ctare eumque tempore Nigidii Figuli et Pri-
 sciani Serviique diversam fuisse vides. Quam
 quidem accentus diversitatem unquam apud
 Romanos exstisisse, nuper negavit Ritterus
 Element. Gramm. Lat. libri duo. p. 57 seqq.
 cum a Nigidio commemoratam accentus in
 vocativo ponendi rationem analogiae repugnare
 censeret. — „Ut enim,“ inquit p. 58., „ex
Valerii nascitur *Valéri*, sic ex *Valérie Va-
 léri*, ex *Tibérie Tibéri*, ex *filie fili*“).“ —
 Optima sane haec analogia esset, si Ritterus
 testimoniis comprobasset, nominum proprio-
 rum, in *ius* terminatorum, vocativum a pri-
 scis Romanis per *ie* formatum atque revera
 usurpatum esse. — Id est, quod nego. Haud
 nescius quidem sum, a Prisciano VII. p. 739.
 Putsch. (I. p. 303. Krehl) afferri duos locos
 Livii Andronici**), in quibus talem vocativum
 invenisse sibi videtur grammaticus, quem er-

---

*) Consulto omisi, quod vir doctissimus addit:
 „ex *míe mí*,“ cum inaudita sit nominativi forma
mius. — Vocativus *mi*, ut hoc obiter moneam, ortus
 est e dativo *mihi*, ut e *nihil* nascitur *nil* cf. Aristophan.
 Pac. 76. ὦ Πηδαιόν μου. —

**) cf. tamen Hermanni doct. metr. p. 619.

rasse extra omnem dubitationem posuit Schneiderus Gram. Lat. II. 1. p. 65. not. — A Schneidero in eo dissentio, quod vocativo *filie*, quem ex Odyssea Livii Andronici affert Priscianus VII. p. 741. Putsch. (I. p. 306. Krehl.) inauditas vocativi terminationes, ut *Mercurie*, *Virgilie*, quas nisi me omnia fallunt, Prisciani sagacitati debemus, confirmari censet. Nihil aliud vocativo *filie* comprobari potest, quam Romanos literas vocales *ie* non in *ē*, sed in *ī* contraxisse; eandem contractionem quamvis nomina appellativa omnino ea careant, inveniri in vocativo *filii* *). — Inde tum demum effici poterit, vocativum nominum propriorum, in *ī* desinentem, contractum esse ex *īe*, quum solutam illam vocativi terminationem etiam in nominibus propriis a Romanis usurpatam esse exemplis demonstraverint grammatici. — Ritterus, aliam rationem tentavit, qua vocativum *Mercuri* ex altera prisca scilicet vocativi forma, quam in dubium non vocavit, contractam esse ostenderet. „Extremum *ē* in *Virgili* et *Tiberi*,“ inquit I. I. p. 59. not. 26., non abscisum est (tum enim ultima syllaba *lī* et *rī* brevis esset), sed cum vocali *ī* concrevit, quae inde longa facta est. — Quae verba ut recte intelligen-

---

*) Ceterum de simili vocativo nominum appellativorum cf. Schneid. I. I. p. 64. —

tur, decretum commemorem necesse est, quod Ritterus l. l. p. 111. his verbis proposuit: „Ubiunque in nominum aut verborum finibus longa vocalis reperitur, eam contractione ortam esse pronunciare non dubito.“ — Equidem valde dubito, ut ingenue dicam. Cum vero non huius loci sit totum Ritteri decretum ea, qua par est, diligentia examinare, ea tantum proferam, quibus commotus vocativum *Mercuri* simm. contractione ortum esse nego. Recenseamus igitur omnes et nominum et verborum terminationes, quae in $\bar{i}$ exeunt. Libenter assentior viro doctissimo, formam genitivi singularis *populi* contractam esse ex *populūi* seu *populoī*, et formam nominativi pluralis *populi* ex *populoē* s. *populoī*; de reliquis vero terminationibus in $\bar{i}$ exeuntibus, de dativo sing. tertiae declinationis, de genitivo et dativo sing. quartae declinationis, de secunda persona sing. perfecti *), ipse Ritte-

---

*) Imperativum quartae conjugationis *audi*, quem ex *audie* contractum ex se existimat Ritterus l. l. p. 115. omisi, cum persuasum habeam, imperativum act. omnium conjugationum esse ipsum verbi corpus, nullis additamentis mutatum, sicuti nuper vir doctissimus in Ephem. liter. Jen. 1831. No. 193. p. 100. verissime monuit, vocativum aut nominis corpus esse aut ex ipso nominis corpore ortum esse, nec derivandum esse e nominativo, ut Hartungus in libro, qui inscribitur: Ueber die Casus, ihre Bildung und Bedeu-

rus l. l. p. 112. seq. et p. 114. seq. fatetur, longum $\bar{i}$ non contractione ortum esse, atque ita concedit, decretum suum, cujus modo mentionem fecimus, non ex omni parte verum esse. Profert quidem Ritterus l. l. p. 112. duas conjecturas, quibus demonstrare studet, qui factura sit, ut $\bar{i}$ finale in his terminationibus, natura quidem breve, produceretur; sed haud scio an nemini eas probaturus sit *). Ne longus sim, meam qualemcumque sententiam de his terminationibus paucis proferam. — Ut ex indole linguae Latinae quaevis syllaba (etiam ea, cujus litera vocalis natura longa est) eo corripitur, quod in literas $\bar{t}$, $\bar{m}$, $\bar{x}$ terminatur (cf. Ritter. l. l. p. 21. sq.), ita ex eadem linguae Latinae indole, philosophicis, ut ita dicam, argumentis neutiquam explicanda, quaevis syllaba **) pro-

---

tung in der Gr. und Lat. Sprache. Erlang. 1831. p. 160 censeat.

*) Diversa quantitas vocabulorum $\bar{e}$ et $\bar{ex}$ (§§) nullam probandi vim habet. cf. Ritteri l. l. p. 21. seq.

**) Haud nescius sum, quantitatem litterae finalis $\bar{i}$ in paucis verbis ancipitem inveniri cf. Grotel. Gr. lat. Tom. II. p. 23., quod quidem nostrae observationi haud adversatur, cum talis correptio, si semel aut iterum apud poetas reperiatur, eodem modo excusanda sit, quo Ritterus accentum in tertia syllaba a fine positum, quamvis ultima longa sit, recte explicavit l. l. p. 35.; in Graecis vero vocabulis Graeco-

ducitur, quae in $\bar{i}$ terminatur, etiam tum, quum litera vocalis $\bar{i}$ natura brevis est, quod e vocibus *utinam*, *utique* et *utī*, *audivistis* et *audivistī*, patris et patrī apparet. Hanc

ob causam etiam vocabuli *Mercurius* vocativus *Mercuri* longam habet ultimam syllabam, cujus productio nullo modo contractione oriri potuit, cum vocativi forma *Mercurie* a solo Prisciano excogitata sit, ut supra demonstravi. Quae si recte disputata sunt, apparet, Ritterum eo errasse, quod vocativi accentum in syllaba tertia a fine positum, analogiae repugnare existimet. Cum enim ipse l. l. p. 35 recte doceat, „Romanos in ejusmodi vocabulis, qualia sint *dōmini*, *dōminis*, ultimae syllabae nonnisi brevis dignitatem in quotidiano sermone concessisse,“ quid, quaeso, impedit, quominus Nigidio auctore Romanos vocativum *Mércuri* pronunciasse censeamus. At ipsum Nigidii testimonium Ritterus l. l. p. 58 suspectum reddere studet. Nigidii verba, inquit, ita comparata sunt, ut appareat, illum non tradere, quod a Romanis sui temporis fieri soleret, sed reprehendi ab eo et imperiose

---

rum etiam quantitatem retinuerunt Romani. Semel apud Ausonium ex indole linguae Latinae in vocativo *Cypri* $\bar{i}$ finale productum inveniri Grotefendus l. l. commemorat.

corrigi aequales, qui in casu vocandi *Valéri* recte pronunciabant.“ — Valde doleo, Ritterum non alio argumento suam sententiam confirmasse. Verba Nigidii enim (cf. p. 7.) si quis, praejudicata opinione non ductus, perlegerit, non negabit, spero, grammaticum mentionem fecisse pronunciationis, qualis fuerit suo tempore, minime vero qualis esse debuerit. Quod si non ita fuisset, indicativo temporis praesentis („est,“ „dejicitur,“ „descendunt“) nullo modo uti potuisset Nigidius. Non est igitur, cur Nigidio, vocativum *Mércuri* suo tempore pronunciatum esse commemoranti, diffidamus. Immo confirmatam videbis hanc accentus ponendi rationem, si Graecam linguam comparaveris, ubi vocativus vocabulorum πατήρ, ἀνήρ, δαήρ, ἄπολλων (ωνος), Ποσειδῶν (ῶνος), σωτήρ (ῆρος) Ἡρακλῆς accentum retrahit cf. Buttmann Gr. Gr. max. Tom I. p. 179. **). Mutatum vocativi accentum (*Mércuri*) jam Gellii temporibus i. e. ducentis fere annis post Nigidium Figulum in usu fuisse, ipse Gellius testatur Noctt. Att. XIII. 25. Tom. II. p. 190. Conr. — Causam vero hujus accentus mutati si quaeras, certo quidem ea indicari nequit, sed suspicor, accentus mutationem pendere e nova prosodia, quae Graecorum severitatem imitata, ut God. Hermannus El. metr. p. 61. monet, temporibus post interitum reipublicae in usu

venerat, cum altera prior prósodia maximam partem pendisset e solo accentu. —

Eorum, qui Benteiano decreto exstiterunt adversarii, unus restat, quem commemorem, isque gravissimus harum rerum arbiter, Car. Fr. Heinrichius, cujus sententiam sub ipsum finem nostrae disquisitionis propterea in disceptationem vocavi, quod ea aptam nobis praebet occasionem perscrutandi, utrum in Ciceronis operibus contractam genitivi formam recentiores editores recte restituerint, nec ne. — Postquam vir illustrissimus monuit Salmasium jam ante Benteium fecisse hanc observationem de genitivo in $\bar{i}$ terminato, atque commemoravit insigniores quosdam philologos, qui de contracta genitivi forma scripserint, sic pergit: „Ceterum in contextu, quoniam usus in ipso Codice variat, et paene totidem locis *Capitolii*, *Papirii* legitur quot *Enni**), *Pompili*, etc., cumque insolentia in hoc genere non sine molestia interpellet accurate legentem et cogitantem, eo minus dubitavi insolita ad consuetudinem haud improbabilem revocare, quia jam dudum vereor, ne ipsa Ciceronis aetate non solum *Tulli*, *imperi*, sed etiam *Tullii*, *imperii*, certis locis dici scribique consueverit aequae, ac licuit *tris* et

---

*) *Ennei* hoc sonasse, nec scribendum esse *Enni* vel *Enni*, recte monet Heinrichius l. l. p. 155.

tres, partis et partes quarto casu juxta dicere: qua in re unus omnium copiosissimus est Malaspina in Epist. ad Famil. IV, 3. Ad aures examen hujus rei persubtiliter refert Valerius Probus apud Gellium XIII, 20. Ac fateor, mihi videri eodem examine ponderandum esse, quid in illis quoque formis cujusque loci rationi conveniat; plane ut in versu Sermonis Horatii I. 4, 70. formam *Caprii*, cujus probatae postea Bentleium poenituit, solam isto in loco probam et ipsius poëtae esse puto, atque Ennio apud Cic. de Senectute, contra ejusdem Bentleii decretum, rursus vindico *pretii*. — Vides totum hoc judicium non tam argumentis, e testimoniis scriptorum petitis, confirmatum, quam in animo viri illustrissimi positum esse. — Haud infitior quidem posterioribus temporibus, quibus utraque genitivi terminatio a plurimis poëtis promiscue usurpabatur, rem ita se habuisse, ut Heinrichius censet. — Quod quidem ante Propertium et Ovidium certo non factum est. — Utram vero terminationem poëtae elegerint, cum ex aurium judicio, tum ex versuum ratione pependisse verisimile est. — Quae nostra sit de Cicerone sententia, mox indicabo. — Ceterum ex illo testimonio Valerii Probi apud Gellium, ad quod Heinrichius provocat, non multum efficitur ad viri illustrissimi sententiam confirmandam. Quinimo ex eo quod Probus de utraque genitivi forma

plane silet, Bentleiano decreto haud parva confirmatio accedit. Narrat enim Valerius Probus l. l., se in primo Georgicorum libro, ab ipsius poetæ manu correcto, accusativum pluralem tertiæ declinationis in es et in is terminatum invenisse, monetque, id non temere a Virgilio factum esse, sed ex aurium judicio. Quam sententiam ut probabilem reddat, affert e Cicerone et Lucretio plura exempla eaque non satis idonea nec similia. Non omisisset profecto laudare, magis conveniens et gravius exemplum, e duplici genitivi terminatione ductum, si apud Virgilium vel apud alium ejusdem temporis scriptorem duplicem genitivi formam promiscue usurpatam invenisset, aut terminationis diversitatem ex aurium judicio dijudicandam censuisset. —

Ex iis, quae disputavimus, apparet, etiam in operibus scriptorum solutæ orationis, ut Bentleius l. l. jam monuit, contractam genitivi formam restituendam esse. — Nec procul a vero aberrare puto, qui, Plinii verbis apud Charisium p. 60. Putsch. commoti, a solutæ orationis scriptoribus quoque post senescentis Augusti tempora concretam genitivi terminationem usurpatam esse censeant. — Apud Ciceronem contractam formam primus quod sciam Wolfius restituit in egregia Tusculanorum disputa-

tionum editione. — Eum Beierus*) (praef. ad. Cic. de. off. p. ix.) et Wunderus (praef. ad. Cic. orat. pro. Plane. p. xiii.) secuti sunt. — Plurimi vero Tullianorum operum editores, ut Gerhardus, Goerenzius, Heinrichius, Matthiaeus, Moserus, Orellius, alteram genitivi formam retinere maluerunt. Utra genitivi forma Cicero usus sit, non certis quidem argumentis demonstrari, sed e probabilitate tantum conjici potest. — Nec codicum, etiam vetustissimorum, scriptura, nec aurium judicio, re tam ambigua et sibi non constanti, hanc quaestionem judicari posse, supra jam vidimus. Aliam igitur viam et rationem nuper tentavit Spengelius ad Varr. p. 11. — „Ad Ciceronem quod attinet,“ inquit, „ei scriptura simplici i ubique neque restituenda neque expellenda; in posterioribus libris Varronis praeceptum secutus videtur in hac re (cf. Charis. p. 60. Putsch.) ut in alia, cujus mentio apud Charis. p. 114. Putsch. Poëmatorum in secundo, et in tertio idem Varro assidue dicit his Poëmatibus; tanquam nominativo hoc Poëmatum sit, non Poëma. — Nam et ad Ciceronem Undecimo horum Poëmatorum et his Poëmatibus oportere dici

---

*) Operarum errore, ni fallor, in Beieri editione Cic. fragm. orat. p. 37. haec leguntur magni pretii servos M. Tulli. —

ait. — Itaque Cicero pro Gallio Poematorum et in Oratore (XXI. 70.) Poematis dixit.“ — — Speciosa sane haec conjectura est; num vera sit, dubito. — Coniunctus quidem fuit Ciceroni, si quis alius, M. Terentius Varro et studiis iisdem, ut ipsius Ciceronis verbis (Acad. I. 1.) utar, et vetustate amicitiae, partemque operis, in quo exposuerat de lingua Latina, Ciceroni inscripsit: cf. Fabr. Bibl. Lat. I. 72. p. 119. — Inde fortasse nonnullis probabile videbitur et verisimile, Varronem, qui omnes fere aequales doctrina et literarum scientia superaret, Ciceroni suo probasse, quae in illo libro de analogia linguae Latinae et de verborum origine disputata essent. Cave tamen, ne speciosam Spengelii conjecturam exemplo illo, Charisio commemorato, confirmatam existimes. Cicero enim eo tempore, quo orationem pro Gallio habebat, et quo Oratorem conscribebat, amici doctissimi praecepta ex illo opere saltem non cognita habuit. — Oratio enim pro Gallio habita est anno sexcentesimo nonagesimo u. c., et Oratorem Cicero anno septingentesimo septimo u. c. conscripsit. Tum vero Varronis librum nondum legerat Cicero, ut apparet e literis ad Atticum anno septingentesimo octavo u. c. datis (XIII. 12.), et e prooemio Academicorum, quae eodem anno, quo literae illae datae sunt, Cicero con-

fecit. — Spengelium haud dubie fefellit verbum *itaque* (i. e. et ita) in illo Charisii loco. — Utut res se habet, hoc saltem mihi persuasum est, in orationibus publice habitis Ciceronem contractam genitivi formam retinuisse, quae loquendi usu probata esset. — Idem saltem fecit in simili re. „Quin ego ipse,“ inquit (Orat. XLVIII. 160.), „quum scirem ita majores locutos esse, ut nusquam, nisi in vocali, adspiratione uterentur, loquebar sic, ut *pulcros, Cetegos, triumphos, Kartaginem* dicerem: aliquando, idque sero, convicio aurium quum extorta mihi veritas esset, *usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi.*“ cf. Meierus ad h. l. p. 102. —

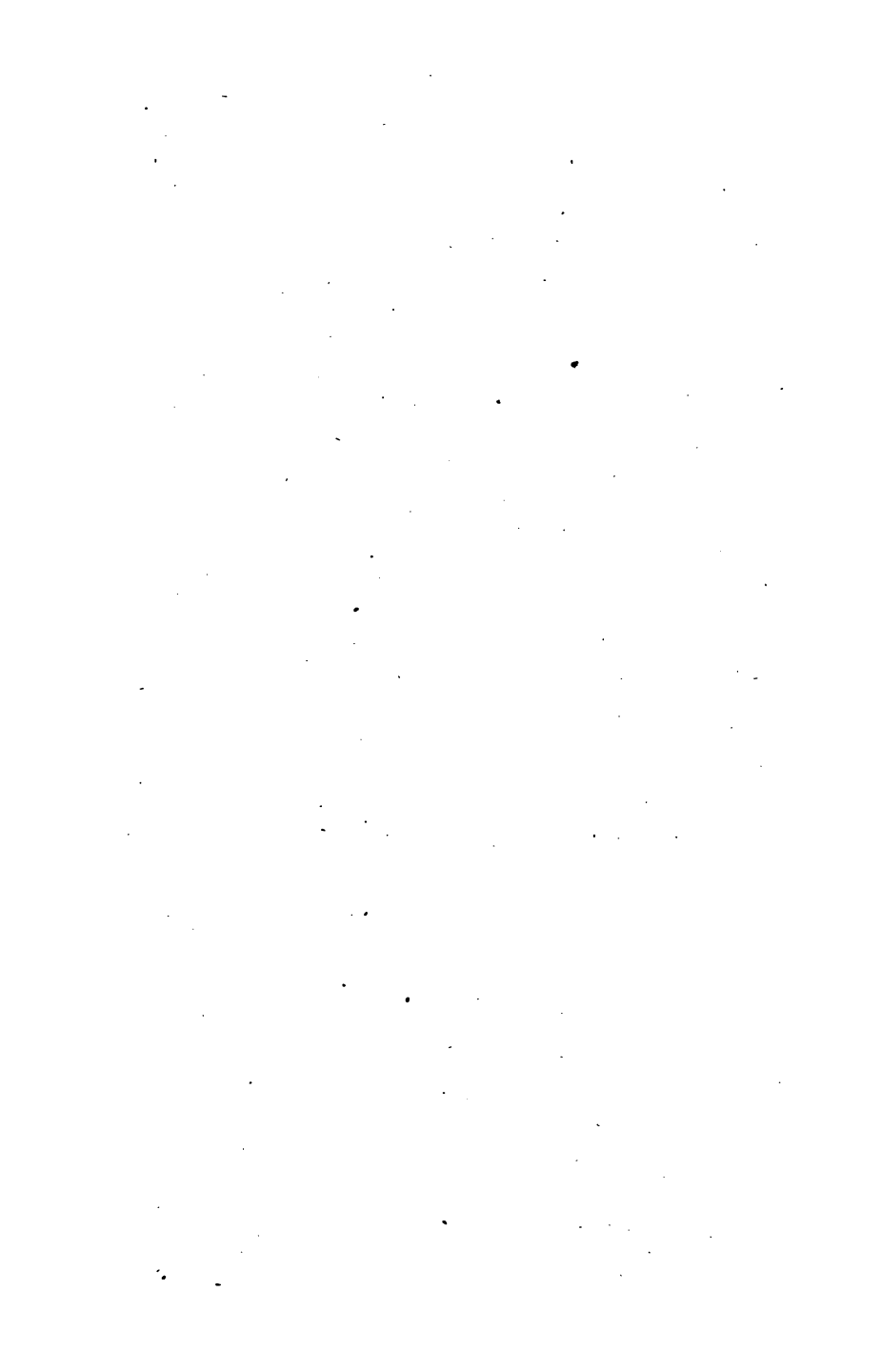

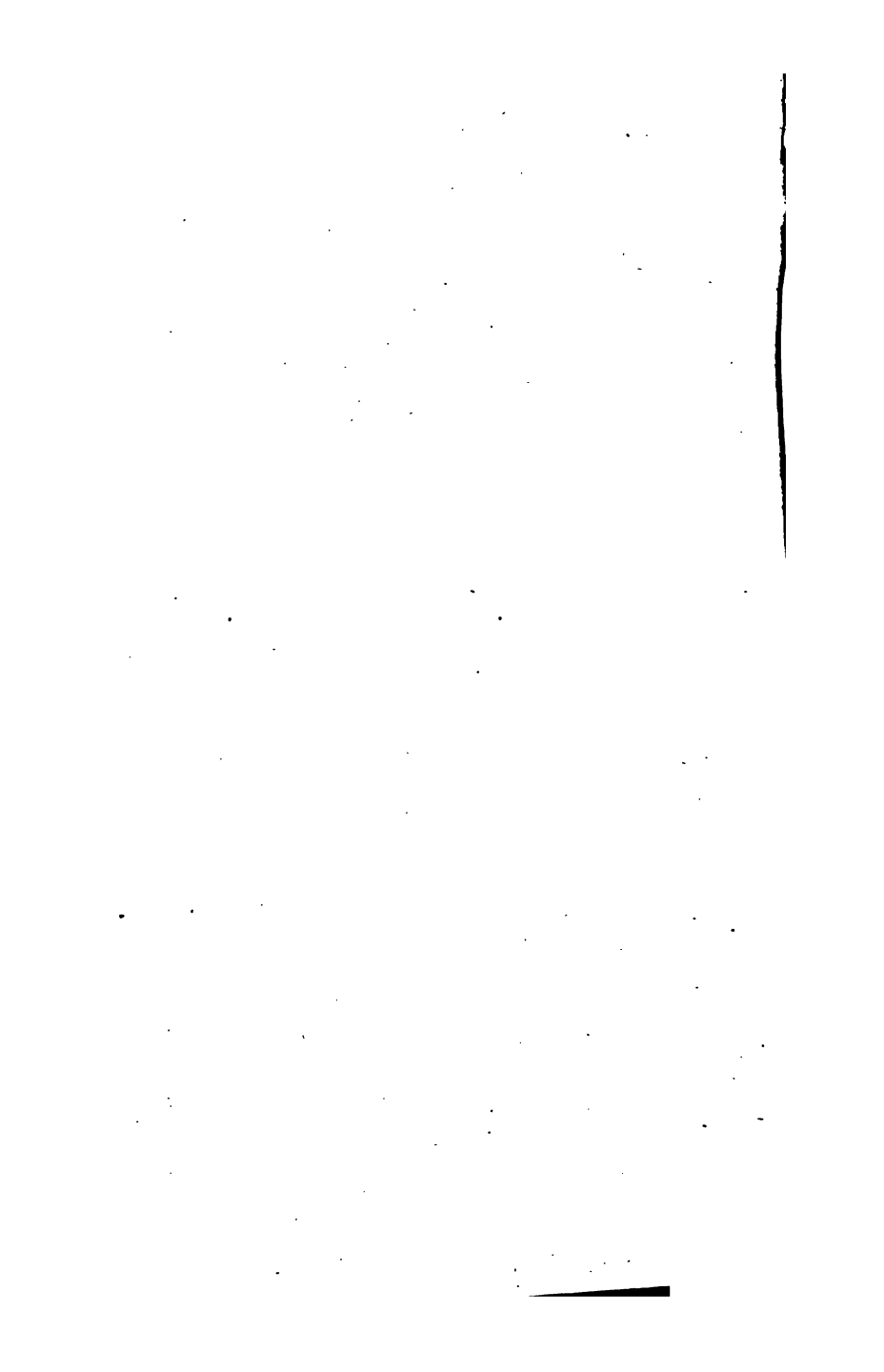

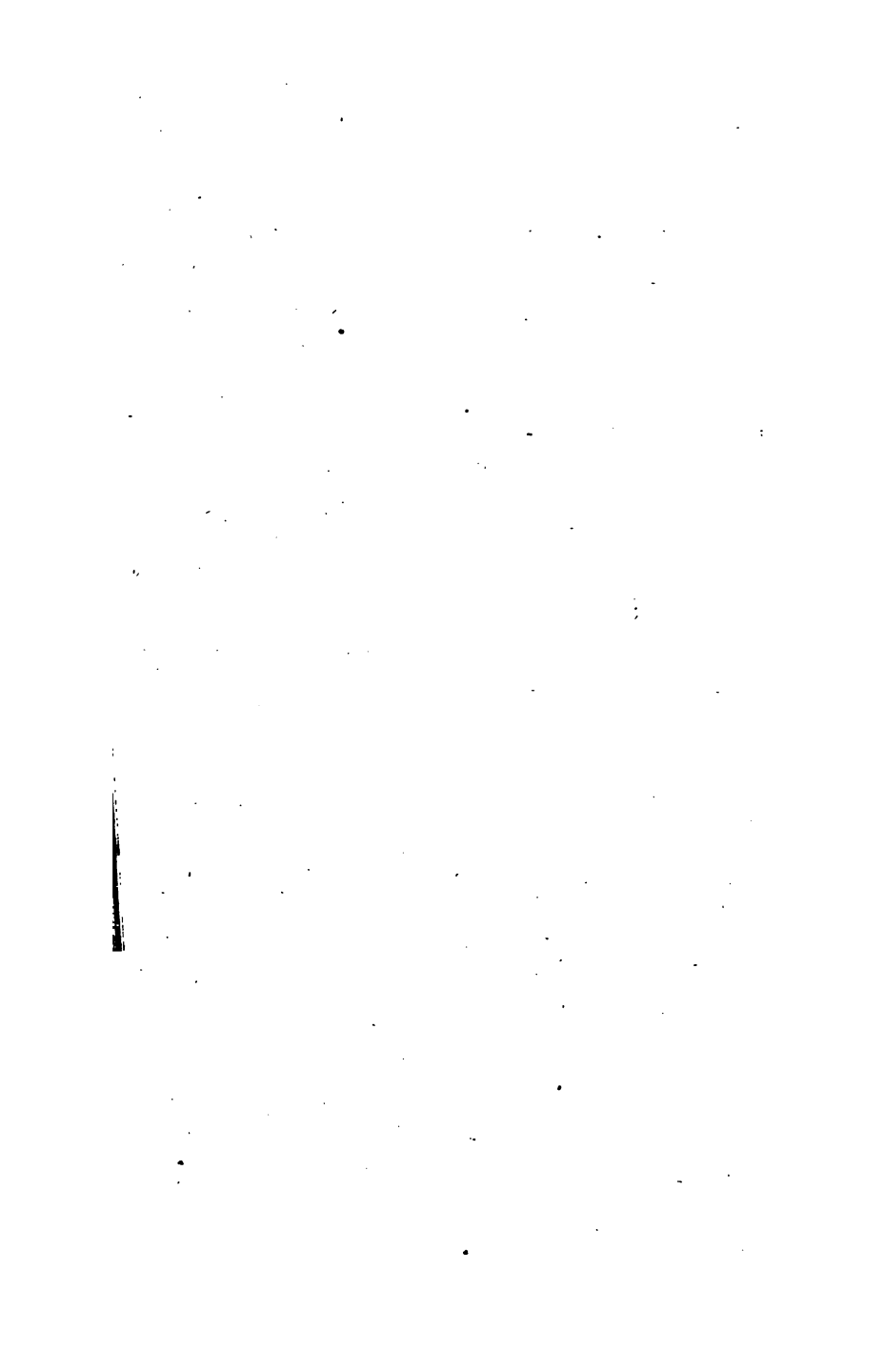

1

